

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Τεύχος Β΄

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

7ος τόμος

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο : Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.**

**Επιμέλεια έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου: Κωνσταντίνος
Παρθένης (1878-1967)
Το λιμάνι της Καλαμάτας (1911)
Εθνική Πινακοθήκη**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα Εργασίας Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής Πολιτικής
(Άννα Σπανάκη)
(Επιμέλεια: Χατζηκωνσταντινίδου
Χρυσούλα)**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

7ος τόμος

Οι τρεις άδειες καρέκλες (Διήγημα)

ΤΟ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΚΟ έργο του Γιάννη Σκαρίμπα, με τον επαναστατικό του χαρακτήρα στη γλώσσα και τη διατύπωση, εντάσσεται στο κλίμα ανανέωσης της πεζογραφίας του μεσοπολέμου. Το κύριο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί το συγγραφέα από τους πεζογράφους της γενιάς του είναι η παραδοξολογία, το απροσδόκητο και το απίθανο, μια φαντασία που φτάνει ως την πιο αχαλίνωτη αυθαιρεσία και μια εκφραστική τεχνική που στις ακραίες περιπτώσεις παραμορφώνει τη γλώσσα και την έκφραση. Ένα,

κάπως πιο ήπιο, δείγμα γραφής του είναι και το παρακάτω διήγημα.

Όταν μπήκα στην «αίθουσα αναμονής» τις βρήκα εκεί. Ήσαν τρεις Κυρίες και προφανώς ήσαν ξένες. Ένας τέταρτος, ο φίλος μου ο Μακής, περίμενε κι αυτός την αράδα του.

Κάθισα. Απ' την απέναντι κλειστή πόρτα ο γιατρός –μέσα– ακούονταν, να «ψευδίζει» όπως πάντα. Και κατεργάζονταν με την εκνευριστική τροχαλία του, τις οίδε, τις δοντάρες ποίου πάλι. Συντύχαμε πέντ' έξ' εφτά, φίλοι όλοι μας, σε κάτι οδοντοστοιχίες ως ορίζοντες, να 'χουμε και σαν κάπρου τα δόντια... Και δώσ' του αυτός να τσακάρει τις ροδέλες του και να τον ταρακουνάν οι ηλεκτρισμοί του... Ωχ, ωχ, ωχ!... έκανε μέσα ο άλλος, τσιρίζοντας...

- Ο Πεταμένος είναι αυτός... μου κάνει μένα ο Μακής. Είναι πολύ πονεσιάρης!

- ...Μη το λέτε... του κάνει η μια Κυρία απ' τις τρεις. Ο πόνος του δοντιού είναι...

Κοίταξα τις Κυρίες και συμφώνησα ευγενώς... Ο πόνος του δοντιού πράγματι είναι... «Και σεις –λέω– για τα δόντια σας;»

- Ναι... μου κάνει χαμογελώντας αυτή. Μα όχι τίποτε σπουδαίο – απλώς, για μια αλλαγή μπαμπακιών. Έχουμε και οι τρεις μας «σφραγίσματα» κι επειδή είμαστε ξένες...

- Ασφαλώς... κάνω, φαίνεστε...

- Ναι, είμεθα Αιγυπτιώτισσες, λέει, και αι τρεις αδελφαί. Ήρθαμε για λίγες μέρες στην πόλη σας. Ωραία που είναι η Χαλκίδα σας – πραγματική «νύμφη του Ευρίπου».

Στο σημείον αυτό, καρσί* η πόρτα μισάνοιξε και φάνηκεν ο γιατρός, με τις πλάτες. Κάτι του 'λεγε ο παραμέσα Πεταμένος. «Θα τ' αλλάξω» ακούονταν που του 'λεγε μ' εκείνην του την «μπουκωτή» προφορά, που λες πάνταμίλαε με το στόμα του γιομάτο: «Καλά, η ονομαστική είναι εντάξει: Ο κύριος Πεταμένος... Αλλά η γενική; Η Γενική τα χαλάει... Πώς θα λέγεται... η μέλλουσα σύζυγος; Κα Πεταμένου; ... Καταλαβαίνεις ότι και ψυχολογικώς πέφτει άσκημο – μπορεί να μου χαλάει τα συνοικέσια!»

- Και θα το κάμεις;

- Ιπτάμενος!

Κι έφυγε.

...Η σειρά σου... κάνει τότε ο γιατρός στο Μακή. Στις δε Κυρίες

καρσί: (λεξ. τουρκ.), αντίκρυ.

μαριόλικα: Ω, δε θ' αργήσω...
Και τους έστειλε μιαν χαμογελαστή
τσιριμόνια όλην άνθια και πούλιες.
Ύστερα, αμφιταλαντευθέντας* κει-
δά: Ασφαλώς θα 'στε ξένες...
- Μάλιστα... κάνει η ίδια απ' αυτές:
Εξ Αιγύπτου Ελληνίδες.
- Και φαντάζομαι και στενοί συγγε-
νείς – πολύ πολύ μοιάζετε...
- Ναι, είμεθα και αι τρεις αδελφαί.
- Ω, τι σύμπτωση!... κάνει τότε ο
γιατρός. Τούτ' το σπίτι, ήταν επίσης
τριών αδελφών και συν-Αιγυπτιω-
τισσών σας επίσης!
- Είναι 'δω; κάμαν μ' ενδιαφέρον κι
οι τρεις.
- Ωωω, παλιά χρόνια... Εγώ, δεν εί-
χα καν γεννηθεί, αλλά ως έχω ακού-
σει, τότε, το πούλησαν κι έφυγαν.

**αμφιταλαντευθέντας: αντί
αμφιταλαντευόμενος**

(Και μετά μικρό δισταγμό): Οι Κυρίες εκείνες εχάθησαν – πνίγηκαν με του «Τιτανικού»* το ναυάγιο!... Ακριβώς, οι τρεις αυτές καρέκλες που κάθεστε, είναι τα μόνα δικά τους. Όλα τ' άλλα, πριν φύγουν, τα πούλησαν.

Και μετά –πάλι– τσιριμόνια, εμπήκε.

Εμείναμεν οι τρεις Κυρίες κι εγώ. Και πέρναε έξοχα η ώρα... Ωραία... αχ τι ωραία η Χαλκίδα μας!... και

Τιτανικός: το μεγαλύτερο –τότε– υπερωκεάνειο του κόσμου, 47.000 τόννων, προσκρούσαν σε τεράστιον ογκόπαγο (άλλοι λέγαν σε τεράστιαν... χελώνα!) τη νύχτα της 14 Απριλίου 1912, βυθίστηκε στον Ατλαντικό, με –μαζί– 1.565 επιβάτες. Θεωρείται απ' τα μεγαλύτερα ναυάγια. (Σημ. συγγρ.).

πόσα καλά δεν είχαν γι' αυτήνα ακουσμένα... Για τα ωραία, τα φρεσκότατα ψάρια της..., για τους φιλήσυχους κι ευγενικούς Χαλκιδείς της... Χώρια για τούτην την ακαταμάχητην έλξη της του αινίγματος Ευρίπου! Απ' αυτό ο Αριστοτέλης, λέει, έσκασε;

- ...Ναι μεν... πλην εκτός...

- Και ελόγου μου τι έλεγα: Ποιο απ' τα δυο ξενοδοχεία ήταν καλύτερο; το «Παλίρροια» ή το «Λούσυ»; Διότι δεν είχαν ταχτοποιήσει το ζήτημα – πετάχτηκαν πρώτα, στον πρώτο γιατρό για αλλαγή... Ω, τι ενοχλητικό ένα δοντάκι... Και: «Αχ!... πόσο θα θέλαμε να εγκαθιστάμεθα εδώ!» κάνει η μία από τις τρεις αυτές εικόνες. Καθώς ήσαν και σαν μια τριάδα ομοούσια, νόμιζα ότι βλέπω μια - τρεις φορές!...

- Είστε παντρεμένες; ρωτάω

- Και οι τρεις!

Τήραξα* τις τρεις Κυρίες κι ήμουν βλάκας! Πράγματι, άκρη τοίχου, στη γραμμή σαν σπαθιά, μοιάζαν και σαν ταπετσαρία εκεί χάμου.

– Και οι σύζυγοι; λέω. Θα ενέκριναν οι σύζυγοι την εδώ εγκατάστασή σας;

- Ω, είμεθα πατριαρχική οικογένεια! ... κάνει τότε με μια άνεση αρχοντιάς και νωχέλειας. Ο μπαμπάς διευθύνει ... Με τα νέα κλωστικά μηχανήματα και την αυτόματη πλέξη, η ταπητουργία μπορεί να γίνει οπουδήποτε. Δεν –πια– χρειάζονται οι πολυπληθείς ειδικοί. Αι κουβαρίστραι, γυρίζουν μόνοι σαν σβίγγοι*...

- Έχετε τέτοιο εργοστάσιο;

τήραξα: κοίταξα.

σβίγκος: σβούρα.

- Το μεγαλύτερο της Μέσης Ανατολής, στο Σουέζ. Αλλά ο Νάσερ* και λοιπά και λοιπά... Ο μπαμπάς, παραμένει προσωρινώς μέχρι ότου, και λοιπά και λοιπά... Προηγήθημεν για την ανεύρεση χώρου... Πάντως, εδώ το εργοστάσιο... (Και: «Δεν αλλάζουμε καρέκλες...» μου φάνηκε πως είπε η μια απ' αυτές στις δυο άλλες).

Τράβηξα το ρολόι απ' την τσέπη μου κι έριξα ανήσυχο βλέμμα τριγύρω. Η Κυρία, το πρόσεξε: «Βιάζεστε;» κάνει. «Σας παραχωρούμε την προτεραιότητά μας αν...»

- Α, όχι, λέω –ευχαριστώ– δε θα πρόφταινα άλλωστε. Είναι η ώρα μου...

Νάσερ: Αιγύπτιος στρατιωτικός που ανέτρεψε το βασιλιά Φαρούκ. Έγινε πρόεδρος της Αιγύπτου και εθνικοποίησε τις ξένες επιχειρήσεις.

- Δηλαδή; λέει δειλά, με κρυφό δισταγμό. Έμοιασε –πως* – ν’ ανησύχησε...
- Κάθε τέτοια ώρα, λέω, σεληνιάζομαι... και...
- Πώς!... Τι!... κάμαν μ’ ένα στόμα κι οι τρεις.
- Δυστυχώς!... Δυστυχώς!... κι άρχισα να μπλαβιάζω* απ’ αγάλι... Έκαμα και προς το τζάμι δυο βήματα. Σχεδόν, κόλλησα το κούτελό μου – να βλέπω. Στο δρόμο, εκεί κάτω, πίσω απ’ το ίδιο κιόσκι, όλο «τα ’λεγε» η Αντιγόνη η καμαριέρα. Στην ίδια θέση, απ’ το πρωί, εκεί την είχα δει όταν περνούσα...
- Στρέψαντας, τις Κυρίες δεν τις είδα!... Οι τρεις τους καρέκλες –εκεί–

πως: κάπως.

μπλαβιάζω: γίνομαι μπλάβος, κατακόκκινος.

– ήσαν άδειες!... Μόνο στις κάτω σκάλες ακούονταν, οι βιαστικοί τριγμοί πατημάτων... Έφευγαν!... Όχι μόνον την προτεραιότητα, αλλά και την αιωνιότητά τους μου άφησαν... Μωρέ έμπνευση που σ' την είχα!... στοχάστηκα...

Και στάθηκα μπρος στον καθρέφτη του τοίχου. Τα μούτρα μου, γύρω απ' το στόμα ήταν κατάσπαρτα από ψιλές μαύρες στίξεις*. Οι μπαρούτες της δικανιάς που πισώσκασε, μου τα 'χαν με μαύρο αλεύρι σκονίσει. (Οι δυο μου οι «κυνόδοντες» έξεχαν). Πώς τότε –λέω– δε σκοτώθηκα!... Το όπλο, είχ' εκτονώσει απ' τα όπισθεν!...

Και πέρναε έξοχα η ώρα. Μωρέ έμπνευση που στην είχα!... στοχάζομαν... Στο ιατρείο μόνο άκουσα

στίξεις: σημάδια.

μια στιγμή το όνομά μου. Μπαίνω μέσα και αρωτάω το γιατρό: «Είπες τίποτα;»

- Ο γιατρός, λέει, ο κ. Τσαμπούνης, στο τηλέφωνο με ρώτησε αν εσύ είσαι 'δω.

- Και τι ήθελε;

- Τίποτα. Μου είπε να σου πω, να πάτε σε κάνα κυνήγι μαζί. Για τίποτις τουρλιά* ή για μπεκάτσες.

- Δεν είμαστε καλά του αποκρίθηκα. Από πού κι ως πού εγώ κι αυτός στο κυνήγι; Απλώς, μια «καλημέρα» ανταλλάζουμε.

Και βγήκα ξανά, κλείσαντας την πόρτα όπισθέ μου. Αντίκρυα μου, οι τρεις άδειες καρέκλες μού γέλασαν ... «Πράγματι, πως δε είμαστε καλά! ... λες συμφώναγαν. Από

τουρλιά: το τουρλί· το πουλί τρο-
χίλος.

πού και ως πού στο κυνήγι
με τον κ. Τσαμπούνη;»

Και ξανάκαμα ένα σουλάτσο*, έως
το τζάμι. Η Αντιγόνη πάντα εκεί, με
τον «μάγκα της» σε φλογερό τετ-α-
τετ τους. Πλάι τους, ένα μπουλντόκ
κοψανούρικο* και με εξέχοντα τα δυο
καπριά* του απ' τα χείλη, ζύγωνε
σε μια σκύλα τη μούρη του τη
βουτηχτή λες σε φούμο*: «Μωρέ
μούτρα για γαμπρός!»...
συλλογίστηκα.

– Κρακ! κάνει πίσω μ' η πόρτα,
και στ' άνοιγμα, φάνηκε φιλομειδής*

σουλάτσο: βόλτα.

κοψανούρικο: με κομμένη την
ουρά.

καπριά: κυνόδοντες σκύλου.

φούμο: (το) καπνιά.

φιλομειδής: γελαστός.

πρώτα ο γιατρός. Πίσω του, ο Μακής ακολουθούσε.

- Οι Κυβγίες; μου λέει κιόλας δείχνοντας τις αδειανές τρεις καρέκλες.

Το χαμόγελό του είχε σβήσει..

- Ποιες Κυρίες; του κάνω τελείως ατάραχος!

- Μπρε τι λες; Οι Κυβγίες που περίμεναν δωχάμω.

- Δεν έχω ιδέα!... λέω. Περίμεναν τίποτες Κυρίες δωχάμω;

Αντίς απάντησης, στράφηκε στον όπισθέ του Μακή· «Συ, τι λες» του κάνει με πικρό χαμόγελο, αυτουνού. «Περίμεναν τίποτις Κυβγίες δωχάμω;»

- Όχι!... κάνει ο Μακής, υπακούσοντας σε αστραπιαίο νόημά μου!

Εγώ τουλάχιστον δεν είδα!

- Ε-σύ του-λά-χι-στον δεν εί-δες!... Μπρε τι λες; Τ' είν' αυτά;

Κι έμεινε άναυδος!... Ούτε μ' ένα εκατομμύριο λουδοβίκεια*, δεν του το πλήρωνες των μουτρών του το σκέδιο! Η κατάπληξή του, ήταν θαύμα!

- Αντιγόνη !... κάνει κρούσαντας οξοφρενών τις παλάμες του.

Αρσακειαδιστί*, αυτή πρόβαλε στο τελάρο της πόρτας. Γοητευτική μες στην κάτασπρη φόρμα της, έμοιαζε σαν Αυρηλιανή* σε κορνίζα... Σεμνότητα παρθενική αχτινοβόλαε, η χαμωβλέπινη ειδή* της!

λουδοβίκεια: χρυσά γαλλικά νομίσματα.

Αρσακειαδιστί: σαν Αρσακειάδα, μαθήτρια του Αρσακείου, με μεγάλη σεμνότητα.

Αυρηλιανή: εννοεί την Ιωάννα της Λωραίνης (κοροϊδευτικά).

ειδή: πρόσωπο, θωριά.

**«ΣΤΙΣ διαταγές σας Κύριε !...»
εψέλλισε. Αλλά τις οίδε ο γιατρός
από τι διακατεχόμενος τρόμους, (δε
θες να του 'λεγε κι αυτή κάνα όχι;)
κατάπτε πρώτα δύο τρεις φορές
πριν μιλήσει... «Δε μου λες –
είδες εδώ τρεις Κυβγίες;» Και
το «ψεύδισμά» του αποπνίγηκε.**

**Η χαμοβλέπισσα, ανάβλεψε...
Πώς να 'χε δει; Αυτή, απ' το πρώι
τα κανόνιζε μύτ' με μύτ' με το μά-
γκα... Όχι!... Κύριε !... κάνει τέ-
λος, ως ο Καίσαρ* το
«ερρίφθω –του– ο κύβος!»***

**Μπρε τι λες; (Όλο «μπρε τι
λες» και «μπρε τι λες» του, το
πήγαινε...)**

- Τι να πω Κύριε; Ψέματα;

**Καίσαρ: Ρωμαίος αυτοκράτορας (η
φράση: ο κύβος ερρίφθη είναι δική
του).**

**Πράγματι, να πρόσβελνε τη
φιλαλήθειά του το κορίτσι...**

* * *

**Το μεσημέρι, ενώ έτρωγα, με
καλεί το τηλέφωνο. Σήκωσα το
ακουστικό και:**

**Μπρος! ... κάνω με το στόμα
γιομάτο.**

- Δε μου λες κύβγιε Πετάμενε... είμαι
να τρελαθώ – με προσέχεις;**
- Ναι, ναι, ναι!... κάνω. Ήταν ο
γιατρός, τον ε γνώρισα. Είχε κάμει
λάθος στο νούμερο.**
- Στο Ιατρείο μου όταν ήρθες, ποιους
βρήκες εδώ να κρατάν τη σειρά;**
- ... Μα, κάνω, το Μακή και το Γιάννη.**
- Ποιον Γιάννη; Τον... μπουλντόκ;**
- !...; !...**
- Άλλον, άλλον;**
- Κανείν*!**

κανείν: κανένα.

- Μπρε τι λες!... Δε βρήκες και τρεις Κυβγίες μαζί;

- Τρεις Κυρίες;... Όχι. Αν ήσαν, ασφαλώς θα τις έβλεπα. (Κι απόθεσα το ακουστικό χαμογελώντας.

Έκλεισα και το 'να μάτι με νόημα...).

Δεν παίρνω, λέω, τον Πετάμενο, να τον κατατοπίσω, να ξέρει; Κι άμ' έπος άμ' έργον!* ... Γυρίζω τον τηλεφωνικό δίσκο στο νούμερο και υψώνω το ακουστικό στο δεξί μου:

«Συ 'σαι Γιώργο;»

- Ναι, είμαι ο Πετάμενος... Αλλά θα το αλλάξω. Καλά, η «ονομαστ-»

- Ακου να ιδείς... Θα γελάσουμε!... Αύριο που θα ξαναπάς στο...

- Συμφωνεί και ο Μακής. Στο τηλέφωνο που πριν λιγάκι ρώτησα, συμφωνεί να το αλλάξω. Καλά, η

αμ' έπος, αμ' έργον: μαζί με το λόγο και το έργο, χωρίς καθυστέρηση.

«ονομαστική » αλλά η «γενι-»...

- ...που θα ξαναπάς λοιπόν στο γιατρό, θα σου πει για τις Κυρίες.
- Ποιες Κυρίες;
- Τις τρεις αδελφές Αιγυπτιώτισσες που ήσαν το πρωί στο Ιατρείο.
- Ήσαν τίποτις αδελφές στο Ιατρείο;
- Μπρε τι λες; Δεν ήσαν οι τρεις Κυρίες που...
- Δεν είδα! Σένα και τον Μακή είδα και – για Κυρίες δεν ξέρω!...

Και μου 'κλεισε το ακουστικό:

κρι... κρι... κρι...

Έμεινα με το στόμα ανοιχτό, γιατί την μπουκιά την είχα λίγο πριν καταπιεί... Αχ τι έλεγε!... Δεν είμαστε καλά!... συλλογίστηκα. «Πράγματι, (μου φάνηκε πως ξανά κείνες οι τρεις άδειες καρέκλες μου λέγαν): Διόλου δεν είμαστε καλά!»

Και τώρα, ζητάω το Μακή:

«Μπρος!... Συ 'σαι Νίκο;... Ωραίο...

κάνω, το αστείο μας!... Τι επιτυχία!... Τι διάνα!...»

- Ποιο πράμα; τον ακώ – δεν εννόησα!

- Να, με το γιατρό!... λέω, με τις Κυρίες!...

- Ποιες Κυρίες; Δε μου λες και μένα να ξέρω... Έγινε τίποτε;

- Μπρε τι λες; Δεν είπαμε του γιατρού, ότι δεν είδαμε στην «αναμονή» τρεις Κυρίες;

- Πράγματι..., λέει, είπαμε.

- Ναι, μα αυτό ήταν ψέμα... Τις είχαμε δει τις Κυρίες.

- Δεν είμαστε καλά!...

Αγγελοκρούστηκες*; Εγώ δεν είδα τίποτις Κυρίες!

**Και μου 'κλείσε τ' ακουστικό:
κρι... κρι... κρι...**

αγγελοκρούομαι: χάνω τα λογικά μου.

Έμεινα με το μηχάνημα στο χέρι. Παράξενες εντυπώσεις και σχήματα διάβαιναν κινηματογραφημένα απ' το νου μου. Θυμήθηκα που μια μέρα είπα «ναι» και μου 'φερε το γκαρσόνι μια πάστα. «Βρε κύριε..., του λέω, τι με ρώτησες;»

»- Αν δεν θα πάρετε και σεις πάστα.

»- Εγώ τι σ' απάντησα;

»- Ναι.

»- Δηλαδή δεν θα πάρω... Άντε να μου χαθείς, είσαι ηλίθιος!»

* * *

Κρακ... κρακ... κρακ... – ο γιατρός;

- Ναι.

- Άκουσε να ιδείς... Σε αστειεύτηκα ότι...

— Ξέρω, ξέρω..., με προλαβαίνει η φωνή του... Θα μου πεις και συ ότι τις είδες!.. Είσαι επίσης καλός φίλος και συ Γιάννη μου... Τόσο συ,

όσο και ο Μακής, κι ο Πετάμενος,
όσο κι η Αντιγόνη η καημένη...

- ... Η καημένη;!...

- ... δεν τις είδατε – ας λέτε!

- Ας λέμε! Σου είπε ο Πετάμενος,
σου είπε ο Μακής ότι τις είδαν;

- Ο Μακής κι η Αντιγόνη προτύτερα.
Ο Πετάμενος το «παραδέχτηκε»
μόλις – πριν μια στιγμή, μου το
«βεβαίωσε».

- Σου το βεβαίωσε; Μα, δεν παν δυο
λεφτά, που και οι δυο στο τηλέφω-
νο μου ορκίστηκαν πως όχι –
πως αυτοί δεν τις είδαν!

- Σου είπα, ο Πετάμενος και μένα
μου το 'χε αρνηθεί πριν λιγάκι. Το
ανακαλεί κι αυτός τώρα – λέει κι
αυτός πως τις είδε!... Τώρα, πως
τις είδατε λέτε όλοι. Ακόμα κι η
Αντιγόνη η καημένη...

- Η καημένη;

- Το κάνετε..., και με συγκινεί η καλοσύνη σας, το κάνετε για να καθησυχάσετε εμένα!... Δυστυχώς, εγώ τις είδα!... Είμαι... το ξέρω αυτό... αλαφροϊσκιωτος*!...

Και μου 'κλεισε τ' ακουστικό:
κρι... κρι... κρι...

Έμεινα!... Ένα εκατομμύριο λουδοβίκεια; Και μόνο για το ήμισυ της φάτσας μου, δε θα 'φταναν πεντεξιεφτά εκατομμύρια!... Σκέφτηκα πως είναι εξαίσιο να πέφτει –αφηνόμενη– η πέτρα... Γιατί, αν πήγαινε ψηλά, τι θα γινόταν; «Ε – καλά, μαλώσατε και θύμωσες!» του 'χα πει κάποιου κάποτε, που του κατάφερε ενός αλλουνού μια βιολιά! «Μα ένα βιολί, πού το βρήκες;»»- Στο χέρι μου!...»

αλαφροϊσκιωτος: αυτός που βλέπει οράματα ή φαντάσματα.

Τίποτα... τίποτα, άλλη λύση δε μ' έπαιρνε. Τράβηξα για τον «Ευβοϊκό Κήρυκα»* ντρίτα*... Ήμουν κι εγώ αλαφροϊσκιωτος!

- Μου δίνετε, λέω, ένα χαρτί;

- Ευχαρίστως, μου κάνει ο αρχισυντάχτης, και μου 'δωσε.

Και τραβάω το στυλό μου. Έγραψα ό,τι έγραψα στα γρήγορα και του το βάνω στο χέρι: «Με χοντρά πεζά*, λέω, και σε πλαίσιο».

Καθάρισε ο δημοσιογράφος τα τζάμια* του και το 'φερνε σαν να 'χε μόσκο στη μύτη: «Επείγουσα πώλησις» άρχισε να διαβάζει όλος άνεση «Λόγω»...

Ευβοϊκός Κήρυκας: τίτλος εφημερίδας της Χαλκίδας.

ντρίτα: κατευθείαν.

πεζά: πεζά γράμματα, όχι κεφαλαία.

τζάμια: γυαλιά.

- Σσσιγά!... του κάνω εγώ απλώσαντας τα δυο μου χέρια αψηλά του: Δε θέλω να το μάθει ο γιατρός... Να πουληθεί πρώτα – κι ύστερα.

Ο άνθρωπος, συμφώνησε, αλλά δεν ήξερε – τι; «Να μην το διάβαζε διόλου;»

- Είμαστε, λέω, κι οι δυο αλαφροϊσκιωτοι! γι' αυτό!

- Εγώ, λέει... αλαφροϊσκιωτος; Κούφια κι άπιαστα...

- Όχι αδερφέ! τι ιδέα!... Ο γιατρός, λέω, κι ελόγου μου!

Τότε και δαύτος συνέχισε:

«Λόγω αναχωρήσεως πωλείται επειγόντως εις τιμήν ευκαιρίας, διώροφος οικία κατάλληλος διά κλινικήν».

- Εκτός, αν παρουσιαστεί αγοραστής, λέω, ο ίδιος. Στην περίπτωση αυτή, προτιμάται.

- ...Ὡστε θα εκπατριστείτε; μου κάνει με έτοιμη ευγένεια. Μας είναι ιδιαίτέρως απάρεσκον.

Ύστερα, με συμπαθητική μειλιχιότητα: «Δυστυχώς, αμφιβάλλω αν θα σας βρεθεί αγοραστής... Ήδη, το μυστικόν είναι κοινόν! – όλη η πόλις το ξέρει»...

- Τι πράμα; λέω καθώς μπλάβιαζα.

- Ότι κρατάει φαντάσματα στο σπίτι!

- Μπρε τι λές;

- Ακριβώς. Αι ποτέ ιδιοκτήτρια – τρεις αδελφαί Αιγυπτιώτισσαι, το επισκέπτονται, αν και προ πολλού τεθνεώσαι. Χθες ακριβώς το επεσκέφθηκαν.

- Μπρε τι λές;

- Ναι, ναι, ναι... Τας είδαν οι κύριοι Μακής και Πετάμενος, ο ίδιος ο γιατρός κι η δ/νίς Αντιγόνη.

- Η δ/νίς; Αυτή... η Αυρηλία; Είναι κι αυτή αλαφροΐσκιωτη; Μα αυτή,

**πρώτον έλειπε στο μυτοκολλητόν
τετ-α-τέτιον της, έπειτα ήμουν
μπροστά στη σκηνή – είπε όχι!**

**- Το είπε λέει η ίδια, εξεπίτηδες, για
να μην ανησυχήσει ο Κύριός της.
Της πήρε η εφημερίδα μας, συνέ-
ντευξη!**

**- Βρε την αγαπητουλούουουου!...
Βρε τι ψεύευσσα!**

**- Τες είδε λέει, έτσι λέει... Τες
συνάντησε λέει καθώς βγαίναν. Μά-
λιστα λέει πως και «τα 'πανε» καθ'
οδόν μεταξύ τους.**

**- Αυτή, λέω, με τα φαντάσματα;...
Και τι της είπαν – σας είπε;**

**- Της περιέγραψαν λέει το ναυάγιο
όπου πνιγήκαν κι οι τρεις. Το υπε-
ρωκεάνειο, της είπαν, προσέκρου-
σε σε μια τεράστια χελώνα. Ήταν
τόσο μεγάλη – να, σαν μια μικρή
νήσος!... Είχε κι ένα μικρό δάσος
στο καύκαλο με παραδείσια πτηνά!**

Άκουγα κι όσο πάει και μαγευό-
μουν... Καλά την είχε πει ο γιατρός
«η καημένη». Ένα δάσος – σε καύ-
καλο!... Τι θαύμα!... Τι υπέροχο!
Και μου 'ρχονταν τώρα σαν τύφλα η
κουβέντα της, σαν παίξιμο μικρών
παιδιών σ' έναν κήπο. Της άξιζε
που την είπε «δ/νίς» «Τα πουλιά –
λέω– κελάηδαγαν;»

- Τραγούδια επουράνια!... Κανα-
ρίνια... παπαγαλάκια... ατσάρα-
ντοι*... άσπρα κοτσίφια κι αηδόνια.

...Αχ, αχ, αχ!... Τι ωραία να προ-
σκρούς σε χελώνα... Καλά, λέω, ό-
μως σου 'πε η δ/νίς, τα πουλιά αυτά
τι γίνονταν όταν έκανε κάνα μακρο-
βούτι η χελώνα;

- Απλούστατα: Έκαναν μερικές
βόλτες εναέριες, έως που να ξανα-
βγεί στην επιφάνεια.

ατσάραντος: το πουλί φλώρος.

- Αχ, αχ, αχ!... Και τότε αυτά ξαναπήγαιναν!
- Αμέ;
- Και θα ξανάρχιζαν, λέω, το τραγουδητό και τις γαργάρες των τρίλιων*.
- Βεβαίως. Και το αλληλοκυνηγητό στα κλαδάκια.
- Έλα Χριστέ και Παναγιά!... Κι έμεινα με το στόμα ανοιχτό... Εκείνα μου, τα ως χαυλιόδοντες, σκυλόδοντα, μου έξεχαν σαν δυο καμπτές κιωλίες. «Θα χρειαστεί να τα κόψουμε – μου 'χε πει ο γιατρός– τουλάχιστον δυο πόντους σε μάκρος. Έτσι, δε θα σε ξαναλένε μπουλντόκ!».
- Γι' αυτό σας λέω... μου συνεχίζει ο συντάχτης μας. Είναι απίθανον να σας βρεθεί αγοραστής, έστω κι αν εσείς αποδημήσετε. Αλλά το απιθα-

---

τρίλια: αρμονικός συνδυασμός από ήχους που εκτελούνται ταυτόχρονα.

**νότερον όλων είναι, αγοραστής να
'ναι αυτός.**

- Ποιος «αυτός»;

**- Ο γιατρός. Το σπίτι που επείγεσθε
να το ξεφορτωθείτε από πάνω σας,
επείγεται να το ξεφορτωθεί κι αυτός
επίσης.**

- Γιατί;

- Για τους ίδιους με σας λόγους.

- Σας το 'πε ο ίδιος;

**- Να, λίγο πριν 'ρθείτε σεις, είχαν
έρθει, και μου 'φερε κι αυτός ένα
«επείγον» του. Το ίδιο μου είπε κι
αυτός: «Με χοντρά πεζά και
σε πλαίσιο». Και τραβάει ένα
χαρτί απ' το συρτάρι του: «Ορίστε –
διαβάστε το!»**

Κι εγώ το διάβασα:

**«Επείγουσα Ζήτησις. Ζητεί-
ται οίκημα δι' επείγουσαν
μετακόμισιν οδοντοϊατρείου.
Ενοίκιον ικανοποιητικόν»...**

Πετάχτηκα, κατασυγκινημένος στο δρόμο. Πλάι μου οι νεροφούσκες του Ευρίπου, γυρνόφερναν τους αιώνιους χορούς των. Ως σφίγχοι στροφιλίζονταν οι δίνες* του, λες κανενός κλωστηρίου ταπήτων... «Τ' είν' εκείνα;» αρωτάω κάτι αγιόπαιδα* που –συναγμένα– χαχάνιζαν. Στο ρέμα, κάτι ως κλουβιά, ανεβοκατέβαιναν σαν που –ναυαγισμένοι– επνίγονταν... «Από κάποιο καφενείο, λέει, θα 'πεσαν δυο τρεις καρέκλες και πάνε... Τήρα κάτι κολοτούμπες που κάνουν!». Τραβώντας την «πεπατημένη» εκ συνήθειας, βρέθηκα μπρος στο οδοντοϊατρείο σαν 'νας βλάκας.

δίνη: (η)· περιστροφική κίνηση νερού, στρόβιλος.

αγ(υ)ιόπαιδα: παιδιά του δρόμου.

Κάνω μια μεταβολή κι όπου φύγει μου.

Στρέψαντας κατά το «περίπτερο» διάβηκα όπισθεν από την ουρά της Αντιγόνης. Με τα μπράτσα της η δ/νίς, ακουμπιστά στο περβάζι του και τα «πίσω» της τουρλωτά και μεσάτα, τα «κανόνιζε» τετ-α-τετ με τον μάγκα της, ρίχνοντας και καμιά ματιά στο Ιατρείο... «Δεν πρόλαβα... (την άκουσα να λέει). Τις έδωσε σε δυο μικρούς να τις πετάξουν! Κατευθείαν, στη γέφυρα – τους πρόσταξε!...»

Τότε, κατάλαβα... Οι τρεις άδειες καρέκλες ταξίδευαν για το νησί των θαυμάτων... Παπούτσι από το σπίτι σου... Σ' αυτές οι τρεις Κυβγίες θα κάθονταν, κάτω απ' τις τρίλιες των γλάρων!

Προχωρήσαντας, διασταυρώνουμαι, με το γιατρό κ. Τσαμπούνη. Για

να ιδώ –λέω– τι τσαμπούνησε και ο κ. Τσαμπούνης; Από πού κι ως πού να πηγαίναμε για τουρλιά και μπεκάτσες μαζί; «Δε μου λες –του λέω– τι ιδέα σου για κυνήγι αδερφέ; Και πού το 'ξερες, στο οδοντοϊατρείο, να ρωτήσεις;»

- Δεν ήταν αυτός ο λόγος..., μου λέει.

- Αλλά, ποιος;

- Άκουσε, θα στο πω με δυο λόγια.

- Είμαι όλος αυτιά.

- Κι όλος δόντια!

...Μπρε θα στον κάμω 'γω –επιφυλάχτηκα– στο βριξίδι μια διάρα... Θα στον κάμω να σωριαστεί χάμω ανάσκελα και να τον βρέχουν με ξίδια... «Το λοιπόν;» λέω.

Θα τον κάμω να σεληνιαστεί αυτός κι όχι εγώ.

Καθώς, λέει, ακροάζομαι έναν ασθενή στο φαρμακείο, ζήτησαν

έναν γιατρό στο τηλέφωνο.

«Μπρος! κάνω, ποιος εκεί;»

Τότε, μια γυναικεία φωνή, μου...

τηλεβόησε ταύτα: «Σπεύσατε!...

Στο οδοντοϊατρείο του Καλλίνικου,

ένας κύριος... ένας κύριος

Γιάννης...»

»- Γιάννης... της απαντώ, δεν θα πει όμως τίποτα. Τ' όνομά του το ξέρετε;

»- Μα, όχι... Είμαστε ξένες και σπεύδουμε να προλάβουμε το τρένο— Είναι ένας κύριος, που, με συγχωρείτε,... μοιάζει, λέει, σαν μπουλντόκ!... Αχ, τρέξατε, δείχνει πολύ άσχημα σημεία!»

Κατάλαβα, λέει, ότι επρόκειτο για σένα.

...Αχ!..., κάνω μια, και σωριάζομαι.

- Ξίδι!... Ξίδι!... ακώ μες στο βύθος μου, που καμπόσοι εγκαρίζαν.

- Δεν είναι τίποτε !... ξανακώ το γιατρό... Κρίσις ελαφράς επιληψίας!...

Και τον ένιωσα, να (με το ρολόι του στο χέρι) μου μετράει τους σφυγμούς μου...

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Το διήγημα πλέκεται γύρω από μια φάρσα. Να την επισημάνετε και να βρείτε:

α) πώς εξελίσσεται. Βγαίνει κανένα συμπέρασμα;

β) ποια είναι τα αποτελέσματά της;

2. Η φάρσα ξεκινάει από λογικές καταστάσεις που καταλήγουν όμως στο παράλογο. Πώς γίνεται αυτό;

3. Με ποια μέσα πετυχαίνει ο συγγραφέας να δώσει κωμικές καταστάσεις;

4. Να επισημάνετε τις εκφραστικές και γλωσσικές ιδιοτυπίες. Ποιος ο ρόλος τους στην όλη ατμόσφαιρα του διηγήματος;

Γιάννης Σκαρίμπας (1897-1984)

Πεζογράφος και ποιητής από τους πιο ιδιότυπους της γενιάς του μεσοπολέμου. Γεννήθηκε το 1897 κι έζησε στη Χαλκίδα. Στα γράμματα εμφανίστηκε με τη συλλογή διηγημάτων Καημοί στο Γριπονήσι. Άλλα πεζά έργα του: Το Θείο Τραγί (διηγήματα), Μαριάμπας

(μυθιστόρημα), Το Σόλο του Φίγκαρο (μυθιστόρημα), Ο Ήχος του Κώδωνος (θέατρο). Ποιητικά: Ουλαλούμ, Εαυτούληδες. Κατά το 1936 εξέδιδε το περιοδικό Νεοελληνικά Σημειώματα. Το έργο του κυκλοφόρησε στη σειρά των εκδόσεων Νεφέλη.

**Δημήτριος Γαλάνης (1879-1966),
Αγροτικό Τοπίο, ξυλογραφία**

Εύρηκα (Διήγημα)

Το διήγημα ανήκει στη συλλογή
Ο ομογενής Βλαδίμηρος (1936).

Περπατούσε μοναχός του και πήγαινε κατά την παραλία, κάθε πρωινό, κατέβαινε διαγώνια κι όλο έσιαζε πάνω στους ώμους του ένα ζακέτο κουρελιάρικο. Απαράλλαχτα όπως ύστερις από μεγάλο ξενύχτι, ένας μεγάλος γλεντζές, σε μια μεγάλη πολιτεία και στην καρδιά του χειμώνα, έτσι με το ίδιο αυτό ύφος θα 'σιαχνε το πλούσιο πανωφόρι του. Κι όπως σας το 'λεγα, έσιαζε κι ο δικός μας οληνώρα το ζακέτο του και πήγαινε, μ' ένα παραστρατισμένο βηματισμό αρκούδας, με κάτι παρα-

πατήματα συγκρατητά, ξυπνούσε και πήγαινε κατά την παραλία του Ελληνικού*. Λίγο πριν από την Εκκλησία έκανε στάση, ανάμεσα σε κάτι μάντρες χαμηλές και μισόχτιστες, κοίταζε μπρος του, σα να τα ξέκρινε* για πρώτη φορά τα όσα αντίκριζε, τ' άνοιγε κι άλλο τα σκέλια του, και στεκόταν έτσι ολόρθος, μα όπως είναι οι άλλοι άνθρωποι άμα κάθονται. Όπως είναι και τ' αλόγατα άμα κοιμούνται ολόρθα. Εκεί έβγαζε από την τσέπη ένα λαθραίο καπνό, και πάλι ξεκινούσε σε λίγο, με το τσιγάρο στο στόμα, δίχως να τ' ανάβει, και προχωρούσε

Ελληνικό: προάστιο των Αθηνών στην παραλιακή οδό προς το Σούνιο. Στην περιοχή του βρισκόταν το κεντρικό αεροδρόμιο των Αθηνών.
ξεκρίνω: διακρίνω.

κατά την παραλία, όπου δεν έφτανε ποτές του, γιατί δεν του έτυχε ακόμη να 'χει δουλειά ως εκεί κάτω. Δρασκελίζει τις πέτρες στα δεξιά κι άραζε πάνω από το πηγάδι που ανοίγαν κάτι δικοί του, βοηθοί του από το Χασάνι*, στ' αγρόχτημα του Χαριτάκη. Έκανε πως τους κοίταζε. Τους έλεγε μια κουβέντα τούρκικα και στηριζότανε στο μαγκάνι να τους βλέπει καλύτερα που βγάζαν τα μπάζα. Ακόμη βρισκότανε στην αρχή, μόλις πέντε μέτρα βάθος, δυο φουρνέλα μια δουλειά. Το τελευταίο το ρίξανε χτες. Για τούτο τον περίμεναν το Χατζή, να καταλαγιάσει, να τις ξαφρίσει τις πρωινές του γρουσουζιές και να το πει στο πόσα θα βρίσκαν το νερό. Το 'ξερε πως τον

Χασάνι: παλιότερη ονομασία περιοχής του Ελληνικού.

περίμεναν. Έγειρε, έθριψε μια χούφτα μπάζα, μια δεύτερη χούφτα, την έθριψε, την ανέβασε ίσαμε τ' ολόζαρο αλκοολικό του μούτρο, την οσμίστηκε, και κατόπι:

- Από την άλλην μεριάν, αν άνοιγες πηγάδι, θα 'βρισκες νερόν εις τα τριάντα, από εδώ που άνοιξες θα βρεις εις τα σαραντατρία, εις τα σαραντατέσσερα, και εις τα σαρανταπέντε, αλλά πριν νερόν δε θα βρεις! δήλωσε ο Χατζής με την αρμενοπόντια λαλιά του στο Χαριτάκη, που ήτανε ο ιδιοκτήτης, που ήτανε τραπεζιτικός υπάλληλος, που ήτανε λίγο κουτσός, και λιγομίλητος, και τσιγκούνης, κι ανύπαντρος. Κι οι εργάτες όλοι, κι ο Χαριτάκης αυτός, το κατέχαν πως όταν ο Χατζής έλεγε μια κουβέντα, πηγαδάς από τα γεννησοφάσκια του, ήταν αλάθευτη κουβέντα. Στα σαρανταπέντε το

λοιπόν... Κι επειδή δεν του άρεζε καθόλου αυτό το μούτρο του Χαριτάκη, ολοστρόγγυλο και πάντα καλοκαιρινό, και κοκκινέλικο, σαν του ανθρώπου που κάνει γυμναστική, και κοιμάται νωρίς και δεν πίνει ποτές του, επειδή δεν του άρεζε καθόλου το μούτρο, άναψε ο Χατζής το τσιγάρο και τράβηξε αντίκρυ, ψηλότερα, στο χτήμα του Γιαμαρέλη, όπου ανοίγαν άλλοι εργάτες του ένα άλλο πηγάδι, μα που στα τριανταεφτά τσαλαβουτούσαν κιόλας μέσα στο νερό που το 'χανε βρει από προχτές. Το βαρούσαν τώρα το πηγάδι και του ανοίγαν μπούκες διόμισι μέτρα για να 'χεις την ησυχία σου κι ούτε μ' ανεμόμυλο, ούτε και με μοτέρι να σώνεις να του το πάρεις το νερό. Πήγε το λοιπόν εκεί ο Χατζής, όχι μόνο επειδή δουλεύαν οι καλύτεροι εργάτες κι ήτανε πια σήμερα

αύριο να τα πλερωθεί τα λεφτά του όλα, μα γιατί ένιωθε και συμπάθεια μεγάλη για το Γιαμαρέλη. Και τι εστί Γιαμαρέλης;

Ήταν ένας κύριος ακόμη νέος, ξανθός, με μεγάλα μάτια, με κάτι φρύδια γυναικεία, σαν τα σημερινά ξουρισμένα γυναικεία φρύδια, και περπατούσε σαν παιδί μέσα στο περβόλι του και κυνηγούσε τα μερμήγκια πάνω στ' αμπελοφάσουλα, και τις ακρίδες με τον παναμά* του, έναν ακριβότατο ιταλιάνικο παναμά, και μόλις έβλεπε το Χατζή να στέκει στην πόρτα, τα παρατούσε όλα και σίμωνε, κι έπιανε ψιλή κουβέντα μαζί του. Ήταν ένας Έλλην διαβιώσας εν τω εξωτερικώ που είχε παντρευτεί μίαν Ελληνίδα εν τω εξωτερικώ διαβιώσασαν, κι ήτανε κι οι δυο τους από τα νησιά,

---

παναμάς: θερινό ψάθινο καπέλο.

από τους πατεράδες και τους πα-
πουλήδες τους, νησιώτες αρχό-
ντους, παραλήδες ακόμη τα μέγιστα.
Όπως είπαμε, είχαν κάνει σεργιάνια*
στις Ευρώπες. Και κουταμάρες. Και
βαργωμάρες*, και άλλα πολλά, πολ-
λά μαραφέτια ανίας σαν αυτοκτονίες
και σαν την Παναγία των Παρισίων,
και σαν τα κανάλια της Βενετίας. Τα
μεγάλα και τις παρόδους, τέλος πολ-
λά, και τώρα, μεταπολεμικώς οι δυο
τους, ξακολουθώντας τα σεργιάνια
και κάνοντας χάζι μεγάλο, και με την
ανία τους περισσεμένη, και μ' ένα
είδος εγκαρτέρησης, και μ' ένα είδος
πίκρας αδικαιολόγητης, όπως τυχαί-
νει να γίνεται και σ' άλλους ανθρώ-
πους, είχαν αγοράσει το οικόπεδο

σεργιάνι: περίπατος, εκδρομή.

βαργωμάρες: παράπονα, δυσφο-
ρίες.

αυτό, εκεί δεξιά, και φτιάξαν το σπίτι τους και το περιβόλι τους, και βλέπανε μόνο κάτι φίλους παλιούς που ερχότανε από την Αθήνα και στήνανε την παρέα στη βεράντα τους. Οι περισσότεροι από τους φίλους ήτανε γουστόζικοι τύποι και λέγανε μερακλίδικα τα όσα απομέναν, τα πολλά που απομέναν ακόμη να γίνουνε για να προκόψει το μπροστάνι, και για τον Τσαλδάρη* λέγανε, και για τον Κονδύλη* και για τους άλλους

Τσαλδάρης: (Παναγής). Πολιτικός αρχηγός του λαϊκού κόμματος από το 1922 και αντίθετος στην πολιτική του Ελ. Βενιζέλου.

Κονδύλης: (Γεώργιος). Στρατιωτικός και πολιτικός. Το 1935 κατέλυσε τη δημοκρατία και έγινε δικτάτορας. Ο Τσαλδάρης και ο Κονδύλης είχαν πεθάνει στις αρχές του 1936.

νεκρούς. Αυτά γινότανε τ' απόγεμα
κι άμα βουτούσε ο ήλιος πίσω από
την Καστέλλα, κι απλωνόταν τριγύ-
ρου, μέχρι Αίγινας και Καβουριού
εκείνο το χρώμα της πορσελάνας,
της πορσελάνας που φτιάνουνε,
λέει, στην Κοπεχάγη. Τέλος. Μια
περίφημη πορσελάνα. Αυτά όλα το
βράδυ άμα βουτούσε ο ήλιος και
άμα το θυμάρι αρχινούσε τις μοσκο-
βολιές του από τον Υμηττό. Αλλά τα
πρωινά, η κατάσταση διάφορη. Η
Καστέλλα αλλιώτικη μέσα στην πά-
χνη. Σαν τ' αυγό που ξεχωρίζει πά-
νω από την άρμη, που το βάζεις τ'
αυγό για μεζούρα κι αυτό σηκώνε-
ται και πλέχει, κι η Αίγινα θολή, και
πίσω χαμένος ο Λυκαβηττός κι η
Ακρόπολη. Κάτι τέτοια πρωινά, έκα-
νε την εμφάνισή του ο Χατζής, έφτα-
νε στην πόρτα και καλημέριζε τον
Γιόχαν Γιαμαρέλη. Ήταν αμοιβαία η

συμπάθεια. Κάπου κάπου φυσούσε κι εκείνος ο τρελός αέρας του Ελληνικού και σήκωνε τη σκόνη σαν φλόγες – σαν εκείνες τις φλόγες που τις δαιμονίζουν οι πυροσβεστικές αντλίες στις πυρκαγιές. Ο Γιόχαν έκλεινε τότες τα μάτια, περίμενε να περάσει το μπουρίνι* και κατόπι χαμογελούσε του Χατζή, που αυτός δεν είχε συνήθιο να τα κλείνει έτσι τα μάτια του, μα πολεμούσε να κάνει κάτι σαν το Γιόχαν και δεν το κατάφερνε. Καθότανε στο πεζούλι της πόρτας και του άρχιζε κουβέντες για κάτι δουλειές που είχε αρχίσει, που έλεε να τις αρχίσει εκεί αντίκρου, κάτω στα Δικηγορικά. Και πως δεν είχε κέφια. Και πως τα Σάββατα, που πήγαινε να δει τη φαμελιά του στην Κοκκινιά, πήγαινε με τα πόδια να

μπουρίνι: ισχυρή ανεμοθύελλα.

τους δει, γιατί δεν είχε βγάλει εισιτήριο, παρά σκολνούσε λέει νωρίτερα για να προλάβει να πάει με τα πόδια, το Σάββατο όλα του φαινότανε πιο στενόχωρα και καθότανε, αυτός κι η γυναίκα του, στο κατώφλι της παράγκας και μιλούσανε για τις δουλειές, για κείνα τα πηγάδια κάτω στα Δικηγορικά, να τις αρχίσει, να μην τις αρχίσει... Να τ' ανοίξει, να μην τ' ανοίξει. Μιλούσανε και για το πηγάδι του Χαριτάκη, που θα 'βρισκαν το νερό στα σαρανταπέντε. Και για το μούτρο του Χαριτάκη...

Σε λίγο ο Γιόχαν Γιαμαρέλης έκανε πως πήγαινε μέσα να πληροφορηθεί αν ξύπνησε η γυναίκα του, που ξυπνούσε μόλις μεσημέριαζε ο Θεός τη μέρα. Κι ο Χατζής έφευγε, γιατί δεν του άρεζε να στέκει στην πόρτα, να κάθεται στο πεζούλι της και ν' απομένει μοναχός, χωρίς κουβέντα.

Έφευγε το λοιπόν και περπατούσε μέσα από τους στριμμένους, τους λακουβωτούς και κατασκόνιστους δρόμους του Ελληνικού, δρασκελούσε τις εγκαταλειμμένες μάντρες, με τον ήλιο του Υμηττού ακόμη πίσωθέ του, με το ζακέτο ανοικονόμητο στις πλάτες του, και ροβολούσε τις κακοτοπιές να βρει μια κουβέντα, μια παρέα, μια φημερίδα τέλος εκεί στο περίπτερο της τρίτης στασης. Και το περίπτερο της τρίτης στάσης ήτανε σαν ένα κατάστημα δίχως οροφή, υπαίθριο, ένα καμαρίνι θεατρίνας, με το δρόμο στα πόδια του, με τα λεωφορεία της Βούλας και της Γλυφάδας σαν κατσαρίδες υστερικές στα πόδια του, και που το κρατούσαν κάτι αδέρφια, κάτι ξαδέρφια, κάτι αιχμάλωτοι και τραυματίες πολέμου, πολέμων Μηδικών και Καρχηδονιακών, κι όπου ο

Χατζής δεν έβρισκε παρέα του γούστου του, και φτου κι από την αρχή ξανάπαιρνε τον ανήφορο του Ελληνικού, μέσα στο μεσημεριάτικο τώρα ήλιο, και πηγαινόφερνε το ίδιο όπως και τα πρωινά από μισόχτιστη μάντρα σ' ατριγύριστο οικόπεδο, ασυμμάζωχτος, λυπητερός, ζόρικός, και νοσταλγός, και ξένος... Και πάντα σαν αρκουδιάρης και σαν την αρκούδα του αρκουδιάρη. Γύρευε παρέα, γύρευε κουβέντα, κι ανεβοκατέβαινε, στηρίζονταν να ξαποστάσει σε κάποια μαναβική σούστα, την παρατούσε, πήγαινε πιο γρήγορα μπρος, κι ώσπου να γύρει ο ήλιος και να σβύσει η μέρα, δεν είχανε σταματημό τα σύρε φέρε του.

Πολλοί τους φίλοι, καθώς είπαμε, άμα έγερνε ο ήλιος και κατασταλά-

ζαν ιλαρότερες* οι ώρες του καλοκαιριού, καταφτάναν οι φίλοι πλείστοι από την Αθήνα και γέμιζαν κάρκες τη βεράντα τους. Μια βαβυλωνία συζήτησες. Για τη χτηνοτροφία, για τη μελισσοκομία και για άλλα ουσιώδη θέματα νεοελληνικά. Γινόταν μεγάλος σαματάς και το τοπίο, όσο κι αν ήταν αυτή η βραδινή ώρα η πιο ταιριαζόμενη για τις ομορφιές του μίκραινε θαρρείς και θα ζόφωνε* – αν δεν πρόβελνε κατά παραγγελία περίπου αυτή την ώρα ο Χατζής ν' ανεβαίνει την ανηφοριά του Σοφιανού και να βηματίζει, να τετραποδίζει, τραβώντας για τα Σούρμενα, το ίδιο όπως κατηφόριζε τα πρωινά. Και τότε ο Γιόχαν ανάσαινε λες καλύτερα, άρχιζε να μιλεί στους άλ-

---

ιλαρός: φαιδρός, χαρούμενος.
ζοφώνω: σκοτεινιάζω.

λους για το Χατζή, για τις κουβέντες τους, για τις παρέες τους, να πληροφορεί «πώς η σιλουέτα, η περπατησιά του Χατζή συμπληρώνει το τοπίο του Ελληνικού, πως δίχως αυτόνε νόημα δε θα είχε ο κατήφορος, ο ανήφορος, οι μισόχτιστες μάντρες, οι βράχοι, ο λάκκη η φύση θε να 'στεκε ορφανεμένη δίχως το Χατζή!» Η γυναίκα του έφτιανε κάτι λυρικά χαμόγελα (τα ίδια όπως όταν απάγγελνε Καβάφη με γαλλική προφορά) κι οι φίλοι ακούανε αυτή τη φιλολογία που βαστούσε πολύ περισσότερο απ' ό,τι τα γράφουμε εμείς τώρα. Ο Γιόχαν, αφού χαιρότανε πρώτα τα χαμόγελα της γυναίκας του και τους θησαυρούς των φίλων, και συλλογιζότανε μια φευγαλέα στιγμή τις τελευταίες τιμές του Κλήριγκ*, μια

Κλήριγκ: είδος χρηματιστηρίου.

εξαιρέτως φευγαλέα στιγμή, έσπανε το κεφάλι του να θυμηθεί κατόπι σε πιο γνώριμό του πρόσωπο, γνώριμο μούτρο, κεφάλι, έκφραση, σε ποιανε συγκινημένη του ώρα του τελευταίου αξέχαστου πολυταξιδεμένου καιρού έμοιαζε αυτός ο προλετάριος Χατζής. Έψαχνε. Τις αναμάλλιαζε τις θύμησές του, έψαχνε, και δεν έβρισκε, και δεν έπαυε ωστόσο να γυρεύει, μ' εκείνο το πείσμα που μόνο οι μορφωμένοι άεργοι το κατέχουν. Και το κατέχουν, όπως παρατήρησα, απεριόριστα αυτοί οι κύριοι. Οι ταξιδεμένοι τους καθώς κι οι παντάπασι αταξίδευτοι.

Ακόμη κι εκείνο το χαμόγελο της γυναίκας του ήταν ένα ερεθιστήριο για να ξαναρχίσει να γυρεύει ποιόνε του θύμιζε ο Χατζής.

Όσπου καθώς πέρασαν και περνούσαν οι μέρες και γινότανε με το

χινόπωρο μια γαλήνη μέσα στον άνθρωπο σαν εκείνη την πορσελάνα της Κοπεχάγης, στα μέσα του ανθρώπου μια σκληρότατη πολυτελέστατη πορσελάνα, έφτασε ένα ιδιαίτερο πρωινό, πέντε η ώρα κι αφού απόσωσε τον καφέ του ο Γιόχαν, μονάχος, αναστηλώθηκε, συλλογίστηκε, ξέχασε πως συλλογιέται, απολησμονήθηκε, μια λησμονιά σαν τρεις χιλιάδες σελίδες με παραμύθια για παιδιά... Το ξέχασε έτσι πως συλλογιέται, βγήκε στη βεράντα και τότες, μέσα στο πεντακάθαρο φως, μέσα στο περιβόλι που ήταν έρημο, είδε το Χατζή, να πηγαινοέρχεται, σα χαμένος, με το ζακέτο στο μπράτσο, μανισάρης*, χαμηλοβλέπας... Ο Γιόχαν κατέβηκε τα σκαλιά της βεράντας (είχε ένα πλαίσιο μωσαϊκό

μανισάρης: οργισμένος.

στη βεράντα που δεν τον ικανοποιούσε και λογάριαζε να πάει να βρει το μηχανικό και να του τα ψάλει), με το νου του πότε στο μηχανικό, πότε στο Χατζή... Ο μηχανικός ήταν ένας λαμπρός λιγομίλητος κύριος που είχε οικογενειακά βάρη και πλήθος άλλες σκοτούρες.

«Ποιες άραγε να είναι οι σκοτούρες του;» ρωτήθηκε ο Γιόχαν, άμα κατέβηκε πια και το τελευταίο σκαλοπάτι.

- Ε! Χατζή, πηγαίνεις, έρχεσαι, με τα ρούχα σου τα 'βαλες και σεκλετίζεσαι!

Ο Χατζής σταμάτησε. Όπως άμα κόβεται όλος μονομιάς ο αέρας στο πανί της βάρκας, κάτω στα θεμέλια του λιμανιού.

Κι ο Γιόχαν ξέχασε το μηχανικό του και πλησίασε μαλακά το Χατζή,

του 'δωσε μαλακά μια στον ώμο,
και με τη φωνή μαλακότερη:

- Το μούτρο σου αλλιώτικο είναι
σήμερα, Χατζή. Οι δουλειές σου δεν
τα πηγαίνουν καλά, σου το έλεγα
πως με τις τιμές που γυρεύεις...

- Ανάθεμα στους δουλειές, όλους
τους δουλειές, εγώ δεν θέλω, τους
βαρέθηκα. Μοναχός φουκαράς είμαι.
Φουκαράς, και μαύρο σπίτι, μαύρο
το ζωή... Δε βαστάω αφεντικό.

Πολλά τράβηξα και τώρα πέφτουν
απάνω άλλες ζημιές και σακατεύουν
εμένα, δέρνει το κεφάλι μου, φουκα-
ράς άνθρωπος, σπλάχνα μου πο-
νούν, κεφάλι μου άδειο είναι, χέρια
μου, πόδια μου κομμένα είναι... Μαυ-
ρίλα πράματα γίνονται αφεντικό!
Και μόλις που τ' απόσωνε, κάθισε
στο πεζούλι της κουζίνας και μόλις
κάθισε, μουγγά, με μια δύναμη και
με μίαν άπειρη εγκατάλειψη ζώου,

άρχισε να κλαίει, ν' ανεβοκατεβαίνουν οι ώμοι του, να κλαίει, κι ήταν αυτό ένα αναπάντεχο πράμα που σ' άρπαζε, με την αταίριαστη, ασουλούπωτη δύναμή του, τον έπιασε κι ένας βήχας, όπως άμα καταπίνεις στραβά, κι άρχισε να βήχει και ν' αναταράζονται οι πλάτες, κι οι κοιλιές του και να μη σώνεται ο βήχας του. Για να συνεφέρει σήκωσε το κεφάλι, τα μάτια του, τα δάκρυα, τα μάγουλά του...

- Ανάθεμα στους δουλειές, νερά, φουρνέλα, ο ένας κι ο άλλος, όλοι Χατζή εφώναζαν και Χατζή πάγαινε, μα μόνο σπίτι του, Κοκκινιά, στο σπίτι του δεν πάγαινε παρά Σάββατον και το γυναίκαν ήταν έγκυο κι επειδή η φτώχειαν, και δεν μπορούμεν, γυναίκα εγύρεψε μαμήν, βότανα έκαμαν, δια φτώχειαν γιατρόν δεν έχομεν, και χτες παγαίνω Κοκ-

κινιάν και γυναίκαν, μου λένε, γυναίκαν απόθανε... Γυναίκαν μου, απόθανε, μου λεν και βλέπω, σπίτι μπαίνω, κάμαρα μπαίνω και βλέπω, αφεντικό, γυναίκαν...

Και σταμάτησε, ανέβασε μ' ένα μωρουδιακό κίνημα τα χέρια του στα μάτια, ένα κίνημα που να μην καταλαβαίνεις αν είναι πείσμα ή απελπισιά.

- Κάθισε, Χατζή, να πιεις έναν καφέ. Μην κάνεις έτσι, άνθρωποι είμαστε όλοι μας κι ο θάνατος... Τα ξέρεις, σήμερα είναι για το δικό σου σπίτι, αύριο για το δικό μου, το ίδιο έρχεται και ξολοθρεύει. Να πιεις έναν καφέ, να πιούμε μαζί.

Πήγε ο Γιόχαν, έσκυψε κατά τη μεριά της κουζίνας. Ήτανε συγκινημένος. Κι όχι ψεύτικα. Ωστόσο, η ευχαρίστησή του που συγκινιόταν έτσι για τον πόνο του Χατζή, ήτανε

χιλιάδες φορές μεγαλύτερη από τη συγκίνηση και τη συμπόνια του. Και θα 'ταν πολύ μεγαλύτερη ακόμη η ευχαρίστησή του, αν κατόρθωνε και να δακρύσει... Δεν το κατόρθωνε όμως. Ακούοντας το Χατζή, αυτήν την ιδιαίτερη σημερινή φωνή του, την κομματιαστή του και την πόντια προφορά την έκανε πίκρα και παράπονο αβάσταχτο, ακούοντάς τον ένα δυο στιγμές πίστεψε πως θα κατόρθωνε να δακρύσει κι ο ίδιος. Δεν το πέτυχε... Ήρθανε οι καφέδες, κι ακόμη δεν το πετύχαινε. Τότες, με την ανημποριά του αυτήν, ξάναψε μονομιάς κι η κριτική του σκέψη, πρόσεξε πως αγωνίζονταν να κλάψει, και πως η προσπάθειά του αυτή ήταν ένα κωμικό κι απρεπέστατο πράμα. Σ' αυτόν τον κατήφορο (όπως του συνέβηκε πολλές φορές σ' άλλη περίπτωση) ήταν άξιος να

τόνε βρει το Χατζή ανυπόφορο. Και θα τον έβρισκε σίγουρα ανυπόφορο, αν δεν τύχαινε να προσέξει τα χείλια του, τον τρόπο που ρουφούσε τον καφέ, τα χείλια που ηδονίζονταν και που ωστόσο τρέμαν ολόθλιβα. Κοίταξε καλύτερα τότες το μούτρο, ολόκληρο το μούτρο του φουκαριάρη και συντριμμένου ανθρώπου, πόπινε τον καφέ αναρροφώντας τα δάκρυα, κοίταξε τη σπασμωδική τυραννισμένη χερούκλα του... Και πάλι το κατασκότεινο μούτρο. Γύρευε να βρει και δεν το χόρταινε. Τα χείλια, η μασέλα, τα φρυμένα* ληστρικά μάγουλα, την όψη της απελπισιάς που δε θέλεια να ξέρει τίποτες έξω από την ατέλειωτη μαυρίλα. Ο Γιόχαν κοίταζε, γύρευε. Αυτό το μούτρο....

φρυμένα: στεγνά, ψημένα.

Για να βρει κάτι άλλο και να ξεχαστεί κάπως (επειδή η προσπάθεια που είπαμε τον κούραζε, και δεν ήθελε να κουράζεται, του το είχαν απαγορέψει οι γιατροί στην Ευρώπη, να κουράζεται έτσι δωρεάν), γύρισε τη ματιά προς τον Υμηττό. Κατόπι προς την παραλία. Μια ακατάλυτη καλοσύνη Αττικής, με τους θεόξερους πρασινορόδινους βράχους, μια ομορφιά αναρροούσε κι ένα καταπέλαγο δασκάλεμα καλοσύνης... Και ταπεινότητας του ανθρώπου. Από την κάθε πέτρα, από την ανασεμιά της ξεραΐλας, κι από την πανέρημη γιδοτοπιά, σαν όπως ο κορνιαρχός* άμα φυσά λιοβόρι*, το ίδιο έτσι ανάβαν και ροβόλαγαν τα

κορνιαρχός: και κορνιαχτός· σκόνη (κονιορτός).

λιοβόρι: βορειοανατολικός άνεμος.

μεράκια της αρετής σου. Έχει στην Ελλάδα κάτι παρόμοιες ανεμικές* ...

Γύρισε ο Γιόχαν και ξανακοίταξε το Χατζή. Τη μασέλα, τα μάτια που τ' αποχτήνωνε ο πόνος, εκείνο το πικρότατο στόμα. Κοίταζε χωρίς καθόλου να μιλάει και ξεσκιότανε για να θυμηθεί.

Τότες ο Χατζής, που ακόμη και μέσα στη θολούρα της απελπισιάς του δεν μπορούσε να στέκει χωρίς κουβέντα, σηκώθηκε. Κάτι μουρμούρισε, άνοιξε την πόρτα και πήρε όξω το δρόμο κατά την ανηφοριά του Σοφιανού.

Ο Γιόχαν προχώρησε από πίσω. Από την άλλη μεριά της βεράντας τον παρακολουθούσε. Τώρα που δεν τον είχε το Χατζή αντίκρυ του, τον καταλάβαινε, θαρρείς, και τον

ανεμική: θύελλα.

έβλεπε καλύτερα, τη μασέλα, τα μάτια, τη θυμωμένη χοντρή μύτη, το πρόσωπο της φτώχειας και της αγανάκτησης... Και ξαφνικά χαμογέλασε ο Γιόχαν, έγινε μέσα στο νου του σαν ένα φως, όπως αυτό που γίνεται απότομα στο διάλειμμα του κινηματογράφου, άμα σβήσουν τα ραβαΐσια* της οθόνης. Και θέλησε ο Γιόχαν εκεί όπου βρισκότανε να σταθεί και να φωνάξει: «Εύρηκα! Το μούτρο του Χατζή, είναι το ίδιο τραγικό όπως το μούτρο του Ουάλας Μπέρι! Ούτ' αδέρφια. Θυμήθηκα. Εύρηκα!» κι ήταν καταχαρούμενος που θυμήθηκε, που συνέδεσε τις ομοιότητες. Δεν του καίονταν πια καρφί για τίποτις άλλο. Μόνο η χαρά του, η δύναμη της μνήμης του (όξω από τα ξανθά μαλλιά του, που

ραβαΐσι: ξεφάντωμα, φασαρία.

ήταν η μεγάλη περηφάνια του, που τον εφτιάνανε σα Γερμανό τόσο, ώστε έσωσαν –από τα παιδιάτικα του ακόμη χρόνια– να τον μετατρέψουν από Γιαννάκη σε Γιόχαν, είχε ο Γιόχαν και το καμάρι πως η μνήμη του δούλευε ρολόι κι έφτανε τους μεγάλους, εσώτερους κόσμους του...) τώρα τον πλημμύριζε και ξεχνούσε το Χατζή, εκείνη την πίκρα κι εκείνη την απελπισία. Τώρα ο Ουάλας Μπέρι, που ήταν ο αγαπημένος του ηθοποιός του κινηματογράφου, ένας από τους πιο κοσμοξάκουστους αυτήν την εποχήν, από τους αλτίσιμους αμερικάνους, και πάντα σε ρόλους λαϊκών τύπων. «Οι λαϊκοί, αχ, οι λαϊκοί τύποι εκφράζουνε μια τραγωδία, που είν' από την ίδια ουσία της ζωής μας». Ήξερε να τα χαίρεται τα κάτι τέτοια ο Γιόχαν. Τόνε συγκινούσανε βαθύτατα, γιατί ήταν φίνος

διαβασμένος άνθρωπος που είχε πολύ ταξιδέψει και που είχε καταλάβει πράγματα πλήθος από τα σημερινά.

Κάθισε, ξεκουράστηκε. Αυτή η συγκίνηση των «μεγάλων εσωτερικών κόσμων του» τον εξαντλούσε. Μα ήταν κι ευχάριστη. Ξεκουραζόταν και χαμογέλασε: «Χρειάζεται ο λαός, αυτή η τραγωδία του, αν η φτώχεια, αν η τόση εγκατάλειψη, η τόση ορφάνια, αν όλα αυτά απουσίαζαν, πολλές συγκινήσεις θα μας έλειπαν. Χρειάζεται για να πλουτίσουμε τον εσωτερικό μας κόσμο. Ακόμη και για να δοκιμάσουμε τη μνήμη μας... Είναι ωραίος ο λαός! Έχει κι αυτός τα δράματά του, τις ευγένειές του. Είναι ωραίος ο λαός και πρέπει να το λέμε. Να μην είμαστε άδικοι. Είναι ωραίος!»

Τανύστηκε ο Γιόχαν, ανέπνευσε.

Αυτός ο ήλιος ο χαρωπός που βγαίνει πίσω από τον Υμηττό... Είμαστε λαμπρότατα, με τόσους Υμηττούς.

Και κατόπι τα μάζεψε τα χέρια, έσκυψε, και χύθηκε στις σκάλες όπως κάνουν τα παιδιά (καθώς ήταν περήφανος για τα μαλλιά του, καμάρωνε και γι' αυτήν την πλήθια παιδικότητα που επιζούσε ακόμη μέσα του), ύστερις από την τόση «κατανόηση του ανθρώπου», ύστερις από τόσους «κόσμους εσώτερους», ύστερις από τόση μόρφωση και τόσες γλώσσες ξένες, φωνάζοντας, τρέχοντας και φωνάζοντας:

- Εύρηκα! Εύρηκα!

Φωνάζοντας για να ξυπνήσει στα ξαφνικά έτσι τη γυναίκα του που, άμα τα 'χε κλειστά τα μάτια της και τ' άνοιγε, ήταν ένα περίφημο πράμα η γυναίκα του.

- Εύρηκα! Εύρηκα!

Κι η γυναίκα του αγαπούσε, μια ή δυο φορές το χρόνο, να την ξυπνούν έτσι στα ξαφνικά. Αγαπούσε και τα γερμανικά μαλλιά του, τις ξένες γλώσσες του, τους λυρικούς κόσμους του, και πάνω απ' όλα τη μνήμη του, άμα γινότανε λαμπερή όπως λόγου χάρη τώρα. Και τον κινηματογράφο. Τους ηθοποιούς. Ήτανε γυναίκα πολύ αισθαντικιά που άμα ξυπνούσε έτσι στ' άξαφνα, καταλάβαινε πολλές μεγάλες φινέτσες και του έκανε ένα χαμόγελο μια στάλα, μια γλυκύτατη στάλα μεθυσμένου χαμόγελου που δεν καταλαβαίνει τίποτις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Ποιες κοινωνικές τάξεις αντιπαραθέτει ο συγγραφέας και με ποιους εκπροσώπους;

2. Πώς αντιμετωπίζει ο συγγραφέας το Γιόχαν και πώς το Χατζή; Βρείτε χαρακτηριστικά χωρία που δείχνουν τη συναισθηματική του τοποθέτηση απέναντί τους.

3. Με ποιο τρόπο προχωρεί η αφήγηση; Να παρατηρήσετε τις εναλλαγές.

4. Ο Γιόχαν, ο αριστοκράτης, συγκινείται πραγματικά από το ψυχικό ξέσπασμα και τον πόνο του Χατζή; Ποια μορφή έχει η συγκίνησή του; Τι θέλει να δείξει μ' αυτό ο συγγραφέας;

Θράσος Καστανάκης (1900-1967)

Γεννήθηκε στην Πόλη. Το 1919 εγκαταστάθηκε στο Παρίσι και σπούδασε φιλολογία γία και γλωσσολογία κοντά στον

Ψυχάρη. Από το 1921 δίδαξε νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία στη Σχολή Ανατολικών Γλωσσών της Σορβόνης. Έγραψε διηγήματα και μυθιστορήματα. Ως πεζογράφος, διακρίνεται για τη συνθετική του δύναμη, την ψυχογραφική ικανότητα, την ειρωνική και κάποτε καυστική διάθεση και το έντονα προσωπικό ύφος του. Έργα: Μυθιστορήματα: Οι Πρίγκιπες (1924), Στο Χορό της Ευρώπης (1929), Η Φυλή των Ανθρώπων (1932), Μυστήρια της Ρωμοσύνης (1933), Μεγάλοι Αστοί (1935), Τον καιρό της Ειρήνης (1942), Ο Χατζή Μανουήλ (1956), Η Παγίδα (1962). Συλλογές διηγημάτων: Η χορεύτρια Κοντεσίνα Φελιτσιτά (1928), Ο Ομογενής Βλαδίμηρος (1936), Ο Ρασκάγιας (1939) κ.ά. Μεγάλο μέρος του έργου του παραμένει ανέκδοτο.

Το νούμερο 31328 (Κεφάλαιο ΙΖ)

ΒΡΙΣΚΟΜΑΣΤΕ στο 1922. Η μικρασιατική καταστροφή έχει συντελεστεί. Η ελληνική Ανατολή παραδόθηκε στο αίμα και στη φωτιά και οι Έλληνες έχασαν τις προαιώνιες εστίες τους. Όσοι γλίτωσαν από το θάνατο σύρθηκαν αιχμάλωτοι στα βάθη της Ασίας, για να δουλέψουν στα «εργατικά τάγματα».

Ανάμεσά τους είναι και ο ίδιος ο συγγραφέας αυτού του βιβλίου που για δεκατέσσερις μήνες έζησε τις δραματικές περιπέτειες που μας αφηγείται. Από το βιβλίο, μαζί με τη φρίκη και την καταδίκη της ανθρώπινης αγριότητας, βγαίνουν και εικόνες

ζεστής ανθρωπιάς, συμπαράστασης και αλληλεγγύης. Πρωτοεκδόθηκε το 1931.

Οι μαφαζάδες* που μας φυλάνε είναι μεγάλες ηλικίες. Όλοι απ' τα βαθιά της Ανατολής, στον καιρό του πολέμου το 'χαν σκάσει στα βουνά. Το κουβέρνο* τότες δεν μπορούσε να τους κυνηγήσει. Μα, τώρα που κάλμαρε το μέτωπο κι ο Έλληνας έφυγε, άνοιξαν τα παλιά κατάστιχα και τους μάζεψαν έναν έναν κι επειδή σε τέτοια ηλικία δεν ήταν πια βολετό να μάθουν να σκοτώνουν ανθρώπους πολιτισμένα, τους βάλαν βοηθητικούς να φυλάνε εμάς.

Στην αρχή τούς είπαν πως θα υπηρετήσουν τρεις μήνες. Οι μήνες

μαφαζάδες: σκοποί, φύλακες.

το κουβέρνο: η κυβέρνηση.

γίναν έξι, γίναν εφτά, οχτώ, κι αυτοί ολοένα μέναν μαζί μας και ζυμώ-
νουνταν.

Οι πιο πολλοί τους έχουν γενειά-
δα. Σιγά σιγά έπιασαν να 'ρχονται
τα βράδια στις παρέες μας. Ψά-
χνουν με τα δάχτυλα τα γένια τους
και λεν, κοιτάζοντας με τ' αγαθά μά-
τια τους κάπου:

- Αχ, μεμλεκέτ!... (πατρίδα).

Μας λεν τον καημό τους, μας ρω-
τούν τι να κάμουν.

Δεν έχουμε πολύ κέφι γι' αυτές τις
παρέες. Τους ακούμε σχεδόν ψυχρά
– ανάμεσά τους κι ανάμεσά μας
υπάρχει ο σκληρός τοίχος. Αυτοί δεν
είναι που μας κρατούν δεμένους;
Τους μισούμε – πρέπει. Κι αν καμιά
φορά πιάνεις τον εαυτό σου αφηρη-
μένο σα να 'χει ξεχάσει τον «τοίχο»,
δε χρειάζεται παρά μια σπίθα μυαλό.
Φέρνεις πάλι τότες, ντροπιασμένος,

τον κρύο οχτρό στο προσκήνιο.

Μια μέρα οι μαφαζάδες μάθανε – το 'γραφε λέει το φύλλο* – πως οι ηλικίες τους απολυθήκαν.

– Τι να κάνουμε; Τι να κάνουμε;

Έρχονται και μας ρωτούν γεμάτοι απελπισία.

Ένας δικός μας τους ορμηνεύει* τότες να σηκωθούν να βγουν στο Διοικητή αναφορά. Έτσι γίνεται, τους λέει, στο στρατό. Θα του πείτε: «Θέλουμε το χαρτί* μας!»

Κοιτάζονται μ' απορία: Μα έχουν την άδεια, λοιπόν, να κάμουν κάτι τέτοιο;

- Και βέβαια την έχετε!

Δεν ξέραν με τι τρόπο να μας φχα-

το φύλλο: η εφημερίδα.

ορμηνεύω: συμβουλεύω.

το χαρτί: το απολυτήριο του στρατού.

ριστήσουν για την ορμήνια. Βγάλαν συναμεταξύ τους μιαν επιτροπή από έξι. Μέσα σ' αυτουνούς ήταν κι ένας αράπης.

Σύμφωνα με τις οδηγίες μας ζήτησαν πρώτα τον υπαξιωματικό, αυτός τους πήγε στο λοχαγό κι από κει τους παρουσίασαν στο Διοικητή, το Γιαννιώτη.

- Τι θέλετε, ουλάν;
- Το χαρτί μας θέλουμε για το μεμλεκέτ! Το λεν οι γαζέτες*.
- Τι έκανε λέει;
- Το χαρτί μας για το μεμλεκέτ!

Ωχ, που να 'σουν, μάτια μου! Ο Γιαννιώτης τα 'χασε. Ήταν ένα πράμα ακατανόητο για τον τούρκικο στρατό. Τόσα χρόνια μπίνμπασης*

γαζέτα: η εφημερίδα.

μπίνμπασης: ανώτερος αξιωματικός.

δε θυμόταν κάτι παρόμοια φοβερό.
- Ποιος σας ορμήνεψε, κερατάδες!
Ποιος σας ορμήνεψε; φώναζε έξω
φρενών.

Φοβισμένοι σα ζαρκάδια τού το
είπαν: Οι σκλάβοι. Αυτοί ξέρουν.

Απασχολημένος κείνη την ώρα,
διέταξε να τους κλειδώσουν, όλη
την επιτροπή, σ' ένα κελί. Ήταν
βράδυ. Αύριο θα τους κανόνιζε.

Η είδηση γέμισε πίκρα όλους
τους άλλους μαφαζάδες, που περί-
μεναν με αγωνία το αποτέλεσμα.
Ήμαστε κι εμείς λυπημένοι. Χωρίς
λόγο. Τι μας ένοιαζε;

Την άλλη μέρα ξημέρωνε Παρα-
σκευή. Ο Διοικητής κατά τις δέκα η
ώρα διάταξε να μαζευτούν όλοι οι
λόχοι των σκλάβων στο ύπαιθρο,
έναν μεγάλο τόπο. Ήταν εκεί και ο
λόχος των μαφαζάδων.

Σε λίγο φέραν τους έξι στρατιώτες που είχαν βγει χτες στην αναφορά. Φέραν και τρεις σκλάβους, κατηγορημένους απ' τους δικούς μας τους τσαουσάδες* γιατί δεν τους κάναν τα θελήματα.

Τους ξεγυμνώνουν όλους ως τη μέση. Μ' ένα μεγάλο σκοινί τούς δένουν, τον ένα με τον άλλο, και τους εννιά αράδα. Ύστερα, τις δυο άκρες το σκοινί το πιάνουν, απ' τη μια κι απ' την άλλη, από δυο στρατιώτες. Σαν τελείωσε η προετοιμασία τούτη ήρθε ο Διοικητής. Από πίσω του τρεις τέσσερις αξιωματικοί. Ο Γιαν-

---

τσαουσάδες: υπαξιωματικοί υπεύθυνοι σε ομάδες αιχμαλώτων. Πολλοί απ' αυτούς ήταν Έλληνες που ήξεραν τούρκικα: φέρονταν σκληρά για να είναι αρεστοί στους Τούρκους.

νιώτης, με δεμένα τα χέρια του στις πλάτες, προχωρεί νευρικά μπρος στην αράδα τους δεμένους. Τους κοιτάζει μες στα μάτια, έναν ένα. Τσιμουδιά. Ύστερα γυρίζει πίσω. Ξαναπερνά από μπροστά τους, έναν ένα. Κι ύστερα άξαφνα, απότομα ξέσπασε η θύελλα:

Παλιόσκυλα! Παλιόσκυλα! Παλιόσκυλα!

Χτυπούσε με το καμτσίκι από στριμμένο τέλι* στο κεφάλι, στα μάτια, στα γυμνά κορμιά. Λάφαζε*, ίδρωνε, έπαιρνε δύναμη τρέχοντας ζερβά δεξιά σα να τη ζητούσε, κι ολοένα, χτυπούσε λυσσασμένα, αβάσταχτα, τυφλά. Οι δεμένοι φώναζαν σπαραχτικά, κάναν ασυναίσθητα μια προσπάθεια να συρθούν πό-

---

τέλι (το): λεπτή χορδή από μέταλλο.
λαφάζω: ασθμαίνω.

τε απ' το ένα μέρος, πότε απ' τ' άλλο. Μα οι στρατιώτες με το σκοινί βαστούσαν την ισορροπία στη διελευστίδα.

Σαν απόκαμε πια να χτυπά φώναξε ένα στρατιώτη και του έδωσε το νεύρο*. Ο στρατιώτης ήταν απ' την ίδια κλάση, η μοίρα του ήταν με τους έξι.

- Χτύπα! Χτύπα!

Κι αυτός, τρέμοντας, χτυπούσε νευρικά, αδέξια, μπρος στα μάτια του Διοικητή, που σφούγγιζε τον ιδρο του.

Παρακολουθούσαμε τη σκηνή με σφιγμένα δόντια. Στα δασιά στήθια των δεμένων έτρεχε το αίμα – θα 'τρεχε και στον αράπη, μα σ' αυτόν δε φαινόταν επειδή ήταν μαύρος. Βλέπαμε μονάχα πως άνοιγε το

το νεύρο: το μαστίγιο.

στόμα του και το σφαινούσε σπασμωδικά, σα να κατάπινε τον αγέρα γουλιά γουλιά.

Τέλος ο Διοικητής αποτραβήχτηκε.

Θα δουλέψουν δέκα μέρες με τους σκλάβους! διατάζει για τους έξι στρατιώτες.

- Μάλιστα!

Σαν τους λύσαν, οι πιο πολλοί πέσαν καταγής βογκώντας. Μονάχα ο αράπης, μόλις έμεινε λεύτερος, έπιασε να τρέχει, πηδούσε σαν κατσίκι, ένα κορμί ίσαμε κι πάνου – θα 'θελε φαίνεται να ζεσταθεί.

Τον κυνήγησαν και τον πιάσαν.

Σκορπίσαμε μες στο στρατόπεδο ομάδες ομάδες. Ένα απροσδιόριστο κύμα μεγάλωνε, μεγάλωνε, φούσκωνε – μια γιγαντωμένη προσπάθεια προς τα ψηλά. Και οι αν-

θρωποι, το πλήθος, ολοένα συνθλίβονταν απ' το τεράστιο κενό:

- Σε τι λοιπόν ξεχωρίζανε αν ήταν Χριστιανοί για Τούρκοι;

Σε τι ξεχωρίζανε; Εμείς ήμαστε γεσήρ*, ήμαστε δεμένοι. Εμ αυτοί που ήταν λεύτεροι; Το αίμα αυλάκωσε και τα εννιά κορμιά –τι διαφορά είχε; Μονάχα ο αράπης– ε, αυτός ήταν μαύρος.

Το ίδιο βράδυ. Νύχτα. Τώρα που καλοκαίριασε οι πόρτες στα κουβούσια* μας μέναν ανοιχτές. Ένας σκοπός φύλαγε πάντα.

Αυτό το βράδυ στο δικό μας το κουβούσι φύλαγε σκοπός ο στρατιώτης που τον είχαν βάλει το πρωί να μαστιγώσει τους συντρόφους

γεσήρ: σκλάβος.

κουβούσι: θολωτό στέγασμα.

του. Είναι συντριμμένος. Του λέμε να μην πικραίνεται. Ό,τι έγινε έγινε.

Γιατί; παραπονιέται μελαγχολικά. Γιατί να μας ανοίξετε τα μάτια;

Κοντεύαν μεσάνυχτα. Ολόξεστη η καλοκαιρινή βραδιά. Ξαπλωμένοι δεν μπορούσαμε να κοιμηθούμε. Ένας νέος διάολος: Συλλογιόμαστε. Όλο το κουβούσι ήταν βυθισμένο στο σκοτάδι. Μονάχα εκεί, προς το μέρος του μαφαζά, άναβε ένα λυχνάρι. Εκεί δίπλα ήταν το γιατάκι* του Μιχάλ-τσαούς.

Ο σκοπός είχε καθίσει χάμω. Το όπλο του μες στα σκέλια. Θαρρούσαμε πως ξαγρυπνούσε.

Ξαφνικά ένας λέει σιγά:

- Κοίτα!...

Από στόμα σε στόμα πήρε είδηση όλο το κουβούσι. Κοιτάζουμε:

γιατάκι: κοιτώνας.

Στο λίγο φως, στην πόρτα, διακρίνουμε τον επιλοχία του στρατοπέδου. Ήταν ένα νεαρό τριζάτο κέρατο. Έκανε έφοδο. Πατώντας στις μύτες των παπουτσιών του πλησιάζει το μαφαζά και σιγά, με προσοχή, του παίρνει το όπλο απ' τα χέρια. Κοιμόταν.

Με το όπλο στο χέρι ο επιλοχίας ρίχνει μια ματιά γύρω του. Κοιτάζει προς το γιατάκι του Μιχάλ-τσαούς. Αυτός ροχάλιζε, μα ο υπηρέτης του, το τσανάκι, παρακολουθούσε τη σκηνή.

Ο επιλοχίας τού γνέφει: σουτ! Ύστερα πάει κοντά του, του δίνει το όπλο και κάτι του λέει. Ύστερα, με προσοχή, βγαίνει όξω και χάνεται στο σκοτάδι.

Παρακολουθήσαμε τη σκηνή γεμάτοι αγωνία. Καταλάβαμε. Πήγαινε να ειδοποιήσει τον αξιωματικό: Εν

ώρα υπηρεσίας το όπλο του σκοπού στα χέρια ενός σκλάβου! Και ο σκοπός ροχαλίζοντας! Αν δεν ήταν κρεμάλα, θα 'ταν φυλακή για όλη του τη ζωή.

Τότες σ' όλο το κουβούσι αμολήθηκε ένα υπόκωφο βογγητό.

Ολοένα δυνάμωνε, σαν τα βόδια που τα σφάζουν. Στην αρχή σαλάγισε μια σκιά και σηκώθηκε. Ύστερα άλλη, ύστερα όλο το κουβούσι βρέθηκε στο ποδάρι. Με νευρικά κινήματα βιαζόμαστε προς την πόρτα. Ήμαστε ίσαμε ογδόντα άνθρωποι, στοιβαγμένοι, με αγκρηλωμένα* μάτια.

- Δώσ' το τουφέκι! λέει ο Μίλτος απειλητικά στο τσανάκι.

Αυτός κάνει να μην ακούσει, κιχμιχ, ρίχνει μια ματιά δίπλα στον

αγκρηλώνω: γουρλώνω.

αφέντη του τον Μιχάλ, που ροχάλιζε μεθυσμένος απ' το χασίς.

- Γρήγορα, σκουλήκι! Δώσ' το!

Στο μεταξύ άλλοι είχαν τρέξει προς το μαφαζά. Τον ξύπνησαν. Κοίταζε με τα ξαφνιασμένα μάτια του τόσους ανθρώπους από πάνω του, δεν μπορούσε να καταλάβει.

- Γρήγορα! Γρήγορα!

Του το ζηγούμε με λίγα λόγια, αρπούμε το τουφέκι απ' το τσανάκι και του το δίνουμε. Ύστερα τρέχουμε να βρεθούμε στον τόπο του ο καθένας. Όλα αυτά γίνανε μέσα σ' ένα δυο λεπτά.

Δεν είχαμε καλά καλά ξανακαθίσει σαν φάνηκε ο μουλαζίμ εβέλ*, ο επιλοχίας και δυο στρατιώτες. Νευρικοί, βιαστικοί. Μόλις τους διακρίνει ο σκοπός παίρνει στάση προσοχής.

μουλαζίμ εβέλ: αξιωματικός.

Ο αξιωματικός κοιτάζει με απορία και θυμό τον επιλοχία:

- Πού είναι;

Αυτός τα 'χασε: Μα ναι, ναι, τον είδε με τα μάτια του, βεβαιώνει.

- Ουλάν, δεν κοιμάσουν;

- Εγώ; Όχι! λέει ο στρατιώτης.

Ο επιλοχίας, αποσβολωμένος, κοιτάζει προς το μέρος του Μιχάλ, να δει το τσανάκι. Μα είχε χαθεί απ' το φόβο το δικό μας. Κάπου θα είχε χωθεί.

Ο μουλαζίμ εβέλ χτυπά φουρκισμένος το καμτσίκι στις μπότες του. Ύστερα, για να ξεσπάσει κάπου, που τον ανησύχησαν, το κατεβάζει μια στα μούτρα του σκοπού. Γυρίζει απότομα και φεύγει.

Έτσι με τον καιρό, χωρίς να το καταλαβαίνουμε, τυφλά αρχίσαμε, οι μαφαζάδες κι εμείς, να ερχόμαστε

σιμά. Να πλησιάζουμε. Τα βράδια έρχονται πιο ταχτικά και κάνουν παρέα μαζί μας. Λέμε μαζί τα βάσανά μας. Και στην κουβέντα δε μας λεν πια «γεσήρ». Με τη βαριά ανατολίτικη φωνή τους το προφέρνουν γεμάτο θερμότητα και καλοσύνη:
- Αρκαντάς (σύντροφε).

Στις δουλειές που πάμε μήτε χτυπούν πια μήτε βλαστημούν. Σαν δεν είναι μπροστά κανένας ρωμιός τσαούς κάνουν πως δεν βλέπουν και μας αφήνουν να καθόμαστε. Τουτουνούς τους τσαούς τους τρέμουν, γιατί τους σπιγουνεύουν άναντρα στους αξιωματικούς.

Το μεσημέρι, στο «παϊντός»*, ξαπλώνουμε μαζί κάτω απ' τον αψύ ήλιο και τρώμε το ψωμί μας. Μιλούμε φιλικά, κι έτσι πολλές φορές

παϊντός: διακοπή.

περνά η προσδιορισμένη ώρα για ανάπαυση. Τότες αυτοί, φοβισμένοι, μας σηκώνουν ήμερα ήμερα, σα να μας παρακαλούν:

- Άιντε, σύντροφοι, σηκωθείτε.

Σηκωνόμαστε με βαριά καρδιά να ξαναπιάσουμε δουλειά. Κι αυτοί, σα να φοβούνται μη βαρυγκομούμε μαζί τους, μας χτυπούν στον ώμο φιλικά:

- Τι να κάμουμε, αρκαντάς; Ο θεός να μας λυπηθεί, κι εσάς κι εμάς.

Να μας λυπηθεί. «Κι εσάς κι εμάς». Το λεν πια σχεδόν μόνιμα. Άρχισαν να μη μπορούν να ξεχωρίζουν τις δυο μοίρες, τη δική τους και τη δική μας. Τρέμουν τους αξιωματικούς τους και τους τσαουσάδες τους δικούς μας. Αυτούς τους ίδιους μισούμε κι εμείς. Ικετεύουν για το «μεμλεκέτ», ένα καλύβι κάπου. Κι εμείς.

Λοιπόν;

Όλοι τους είναι φουκαράδες. Μα πολύ. Δεν τους δίνουν τίποτα για χαρτζιλίκι. Φαίνεται τους κλέβουν οι αξιωματικοί. Υποφέρνουν απ' όλες τις στερήσεις, ακόμα κι απ' τον καπνό. Εμείς μαζεύουμε αποτσιγάρα λεύτερα – αυτοί, όσο να 'ναι, διστάζουν. Δε θέλουν να ταπεινωθούν τόσο. Μα, άμα δεν τους βλέπουμε...

Οι δικοί μας, όσοι δουλεύοντας στους χωριάτες οικονομούμε τίποτε πεντάγροσα, τα κάνουν πάντα καπνό. Μας κερνούν. Ο μαφαζάς βλέπει. Το φιτίλι περνά και σ' αυτόν. Τυλίγει το τσιγάρο, δίνει πίσω το φιτίλι. Το κεφάλι χαμηλά. Το τσακμάκι. Ανάβει. Τότες μονάχα, μαζί με την πρώτη ρουφηξιά, τα μάτια σηκώνονται. Δε λέει τίποτα.

Α, είναι μεγάλο πράμα δυο μάτια που ακινητούν έτσι...

Ώρες ώρες αποτραβιούνται μονά-
χοι τους σε μια γωνιά. Κοιτάζουν
στο βάθος κι αρχίζουν τραγούδια
της πατρίδας τους. Τους έχουν
μάθει ένα πολεμικό θούριο:
«Ανγκαρανίν τασινά μπακ...» Οι
γεροί, ρωμαλέοι τόνοι αδυνατίζουν
στα χείλια τους, μερώνουν. Κι έτσι
που τους τραγουδούν παίρνουν
κάτι σαν από μοιρολόι:

Κοίτα κατά το βράχο της Άγκυρας,
κοίτα τα δακρυσμένα μάτια μας...

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Ο συγγραφέας λέει ότι κανονικά
πρέπει να μισούν τους Τούρκους
σκοπούς. Εντούτοις προσπαθούν
να τους βοηθήσουν. Τι είναι αυτό
που τους συνδέει;

2. Να επισημάνετε χωρία του κειμένου στα οποία ο συγγραφέας τονίζει τα κοινά σημεία που υπάρχουν ανάμεσα στους σκλάβους και τους φύλακες.
3. Τι συμπεράσματα μπορούμε να βγάλουμε α) από το επεισόδιο με την επιτροπή και β) από το επεισόδιο με το όπλο του σκοπού;
4. Ποια είναι η συναισθηματική διάθεση που κυριαρχεί σ' αυτό το κεφάλαιο του βιβλίου;

Ηλίας Βενέζης (1904-1973)

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Ηλία Μέλλου. Γεννήθηκε στο Αϊβαλί (Κυδωνιές) της Μικράς Ασίας και έζησε όλο το δράμα της μικρασιατικής καταστροφής (1922).

Ένα χρόνο αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου εργάστηκε ως υπάλληλος στην Τράπεζα, ενώ παράλληλα επιδόθηκε στη λογοτεχνία. Το πεζογραφικό του έργο, που διακρίνεται για την τρυφερότητα, τη νοσταλγία και το χαμηλόφωνο τόνο του, αναφέρεται κυρίως στη «χαμένη πατρίδα» και στις δυσκολίες των προσφύγων να προσαρμοστούν στην καινούρια πατρίδα τους. Έργα του: Μυθιστορήματα: Το Νούμερο 31328 (1931), Γαλήνη (1939), Αιολική Γη (1943), Έξοδος (1950), Ωκεανός (1956). Διηγήματα: Ο Μανόλης Λέκας (1928), Αιγαίο (1941), Άνεμοι (1944), Ώρα Πολέμου (1946), Νικημένοι (1955). Έγραψε επίσης ένα θεατρικό έργο, το Μπλοκ C (1945), εμπνευσμένο από την αντίσταση στη γερμανική κατοχή, καθώς και ταξιδιωτικά: Φθινόπωρο στην Ιταλία

(1950), Αμερικανική Γη (1955), Αργοναύτες (1962). Ο Βενέζης έγινε ακαδημαϊκός.

Η Σμύρνη στις φλόγες (14 Σεπτεμβρίου 1922)

Άνθρωποι του μύθου (απόσπασμα)

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ του Στέλιου Ξεφλούδα **Άνθρωποι του μύθου** έχει τον υπότιτλο **Τετράδια από τον πόλεμο της Αλβανίας**. Ο συγγραφέας ζει τα περιστατικά του πολέμου και καταγράφει τις εσωτερικές αντιδράσεις που αυτά του προκαλούν. Χρησιμοποιεί δηλαδή τη μέθοδο του **Εσωτερικού Μονολόγου**. Ο ίδιος λέει πως με τη μέθοδο αυτή ο συγγραφέας προσπαθεί να εκφράσει «τον εσωτερικό του κόσμο, τις εσωτερικές καταστάσεις που περνούν μέσα μας σε μια μουσική που διαλύεται στο άπειρο».

Μέσα στη νύχτα ξαναρχίζει η μάχη. Χρειάζεται να παλέψουμε όχι μονάχα με το θάνατο, μα και με το σκοτάδι, που είναι σκληρό σαν ένας όγκος αδιαπέραστος. Τη νύχτα η μάχη είναι σύντομη. Σερνόμαστε στην αρχή σαν πεθαμένοι, κρατάμε σφιχτά την αναπνοή μας, τι αγωνία, τι πάλη με το σώμα μας, ώσπου να φτάσουμε κοντά στους ανθρώπους που πρέπει να σκοτώσουμε. Όμως πού πάμε, είμαστε τυφλοί, έχουμε έναν τρόμο πρωτόγονο στο αίμα μας. Ακουμπάμε στη γη κι ανατριχιάζουμε. Μας αγγίζει ένα κλαδί και τρέμουμε. Όλα είναι χέρια θανάτου που υψώνονται να μας χτυπήσουν, μάτια θανάτου που μας κοιτάζουν επίμονα. Πλησιάζουμε αθέατοι, ορμούμε πάνου στους άλλους ανθρώπους που πρέπει να σκοτώσουμε, η λόγχη τρυπάει την τρο-

μαγμένη σάρκα. Βουβή πάλη μέσα στη νύχτα του ενός κορμιού με το άλλο. Κι έπειτα οι γοερές κραυγές εκείνων που πεθαίνουν, οι φωνές εκείνων που καλούν τους συντρόφους των. Η ατμόσφαιρα γεμάτη τρόμο και φρίκη. Κι έπειτα παντού, μια σιωπή θανάτου.

Το δάσος γύρω μας φαίνεται ατέλειωτο. Τα δέντρα, τρομαγμένα, μόλις τολμούν να κοιτάξουν το φως που άναψε κάποιος. Κι η νύχτα δεν είναι πια τυφλή, έχει ένα κίτρινο μάτι που κλαίει για ό,τι βλέπει. Μαύρη είναι η γη, ωσάν απ' τα πρόσωπά μας να χύνεται ένα μαύρο υγρό στο έδαφος. Μερικοί στρατιώτες μαζεύονται γύρω στο φως κι είναι σαν κίτρινες σκιές που τρέμουν σε μια σκοτεινή επιφάνεια. Οι άλλοι μένουμε κλεισμένοι στο μαύρο φέρετρο της νύχτας, που το κάρφωσαν

γερά με μεγάλα καρφιά. Και κανείς δε γνωρίζει το πρόσωπό του, ίσως γιατί κανείς μας δεν έχει πρόσωπο. Όμως για να υπάρξεις χρειάζεσαι ένα όνομα, έναν τίτλο, μια θέση, διαφορετικά είσαι σαν ένα σπίτι χωρίς αριθμό: Κανείς δεν ξέρει τις λεπτομέρειες απ' το σώμα του, το σχήμα του προσώπου του, το σχήμα απ' το μέτωπό του, το χρώμα απ' τα μάτια του. Πέρασε τόσος καιρός που δεν τα κοιτάξαμε και τα ξεχάσαμε. Κι αν τα βλέπαμε ακόμα, δε θα τα αναγνωρίζαμε, γιατί έχουν τόσο πολύ αλλάξει. Τα χέρια είναι κολλημένα στο σώμα, ακίνητα, κοιμισμένα μέσα στις τσέπες, κρέμονται σαν ηλίθια απ' τους ώμους. Τα βήματα είναι σαν ψεύτικα, τρομάζουν να πατήσουν τη γη, που τα δέχεται χωρίς αντίσταση.

Οι σκιές κάτω απ' τα δέντρα πραγματοποιούν τερατώδη σχήματα, καταστρέφουν την πραγματικότητα. Γιατί αυτός ο άνθρωπος άναψε ένα φως; Για να κοιτάξει τον εαυτό του ή να βρει έναν άλλο; Υπάρχουν άνθρωποι που ψάχνουν να βρουν τον εαυτό τους και συναντούν το κενό, που ψάχνουν να βρουν τον άλλο και συναντούν πάλι το κενό. Το φως πέφτει απ' τα χέρια, πολλά πόδια το πατούν κι όλοι χάνονται μέσα στο σκοτάδι. Κι αυτός που κρατούσε το φως ανακατώθηκε πάλι με τους άλλους σα να μην υπήρξε ποτέ. Το δάσος γεμίζει ξανά από μια ανατριχίλα θανάτου. Η νύχτα προχωρεί αργά σα να σέρνεται μέσα στην ψυχή μας. Πολλοί αποκοιμούνται κάτω απ' τα δέντρα. Το ένα πρόσωπο ακουμπάει στη νύχτα του άλλου προσώπου.

Σε ποιον να μιλήσω, αφού καταλαβαίνω ότι η ομιλία μου δε βγαίνει από στόμα. Είμαστε οι νεκροί που καβαλάμε το νεκρό εαυτό μας. Πάνου σ' αυτή τη γη μάς κρατάει σαν καρφωμένους ο θάνατος. Αυτές οι λασπωμένες εκτάσεις έγιναν το φέρετρό μας. Δεν μπορώ να κοιτάξω τον ουρανό. Βλέπω με αηδία τον εαυτό μου κι όμως βυθίζουμαι πιο πολύ στη λάσπη. Γύρω μου κάποτε είναι σα να μην υπάρχει τίποτα άλλο απ' τη σκιά μου. Οι άνθρωποι πηγαίνουν στη γραμμή, ο ένας πίσω απ' τον άλλο, προς το θάνατο, κατάντησαν το μόριο της σκόνης του κάθε δρόμου. Σκοτώνουν και σκοτώνονται χωρίς να θέλουν. Ο πόλεμος είναι ένα έγκλημα που γίνεται με ένδυμα επίσημο και μ' όλα τα παράσημα στο στήθος. Το χρυσάφι και ο πόλεμος, ο πόλεμος και το χρυσάφι αυτή

είναι η ιστορία ως τώρα του κόσμου. Όμως αυτός ο πόλεμος είναι δίκαιος. Πολεμάμε για να μην υποφέρει ο άνθρωπος απ' τον άνθρωπο, να μη σκοτώνει ο άνθρωπος τον άνθρωπο, πολεμάμε για να μην υπάρχει ο πόλεμος, να μην υπάρχει στον κόσμο κανένας φασισμός, να μην υπάρχουν δικτάτορες, να απαλλαγεί απ' τη δικτατορία η χώρα μας. Κάνουμε το χρέος μας απέναντι στον άνθρωπο, όχι απέναντι στο Θεό. Σάπισε το κορμί μας απ' τη βροχή. Λιώνουν τα πόδια μας μέσα στη λάσπη. Θα τα κόψουν και θα μείνουμε σαν τα παιδιά που δεν μπορούν να περπατήσουν. Όλοι, αν βαστάξει ο πόλεμος, θα έχουμε ξύλινα πόδια κι όπως τη νύχτα θα περπατάμε σ' ένα δρόμο λιθόστρωτο, θ' ακούγεται ένας κρότος ξερός, όπως όταν περπατάει κανείς σ' ένα δάσος έρημο

το φθινόπωρο. Γύρω μας πάντα μια μουχλιασμένη μέρα θανάτου, μια παγωμένη νύχτα θανάτου. Είναι δίκαιος αυτός ο πόλεμος. Έπρεπε να πολεμήσουμε. Να κάνουμε το χρέος μας απέναντι στον άνθρωπο...

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποιες είναι οι συναισθηματικές καταστάσεις και οι σκέψεις που προκαλούν στο συγγραφέα: η μάχη, το σκοτάδι, το φως μέσα στο δάσος;**
- 2. Ποιες είναι οι σκέψεις του συγγραφέα για τον πόλεμο γενικά;**
- 3. Να σημειώσετε τον ορισμό του πολέμου που δίνει και να τον εξηγήσετε.**
- 4. Ποια η γνώμη του συγγραφέα για το συγκεκριμένο ελληνοϊταλικό πόλεμο;**

5. Αν τα ίδια περιστατικά τα διηγόταν ένας πολεμικός ανταποκριτής, σε τι θα διέφερε η αφήγησή του από την αφήγηση του κειμένου μας;

Στέλιος Ξεφλούδας (1901-1984)

Πεζογράφος, από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν την τεχντροπία του «Εσωτερικού Μονολόγου». Το 1932 με μια συντροφιά λογίων ίδρυσε το πρωτοποριακό λογοτεχνικό περιοδικό Μακεδονικές Ημέρες. Έργα του: Τα Τετράδια του Παύλου Φωτεινού (1930), Εσωτερική Συμφωνία, Εύα, Στο Φως του Λευκού Αγγέλου, Κύκλος, Άνθρωποι του Μύθου (1944), Οδυσσέας Χωρίς Ιθάκη, Εσύ ο Κύριος Χ κι Ένας Μικρός Πρίγκιπας, Δον Κιχώτης κ.ά.

Το πλατύ ποτάμι (απόσπασμα)

ΤΟ ΠΛΑΤΥ ΠΟΤΑΜΙ, είναι το πιο σημαντικό πεζό έργο που αναφέρεται στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940. Ο συγγραφέας υπηρέτησε ως εθελοντής με το βαθμό του ανθυπολοχαγού. Αποστολή του στο μέτωπο ήταν να μεταδίδει, σε ιταλική γλώσσα, προπαγανδιστικά μηνύματα προς τους Ιταλούς στρατιώτες, από μεγάφωνα τοποθετημένα στην πρώτη γραμμή.

Ο Μπεράτης, χωρίς να περιγράφει μάχες και ηρωικά κατορθώματα, καταφέρνει να δώσει το ήθος και το σεμνό ηρωισμό εκείνων των ανδρών που δημιούργησαν το έπος του 1940. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η αφή-

γηση της επιστροφής του στρατού μας, ενός στρατού που οπισθοχωρούσε, ενώ ήταν νικητής.

Στο απόσπασμα ο Διοικητής Σγουρός –μια από τις πιο συμπαθητικές μορφές του βιβλίου– που βρίσκεται στην πρώτη γραμμή του μετώπου, στέλνει δυο στρατιώτες, «κήρυκες», όπως τους λέει, στις ιταλικές γραμμές, για να ζητήσει ολιγόωρη ανακωχή, με σκοπό να θάψουν οι αντίπαλοι τους νεκρούς που κείτονται ανάμεσά τους. Η πρότασή του δε βρίσκει ανταπόκριση.

Η ώρα περνούσε. Ο Σγουρός ανησυχούσε πολύ για τους «κήρυκες» που δεν επιστρέφανε. Τι διάολο! Τι διάολο πάθανε, έλεγε κάθε τόσο. Μα σε κάποια στιγμή ένας στρατιώτης πήδηξε ανάμεσά μας κι είπε βιαστικά: «Ήρθανε! Ήρθανε, κύριε Διοικητά!».

**Ο Σγουρός τινάχτηκε ολόρθος:
Μπρος, λοιπόν! Φέρ' τους. Τι τους
κρατάς;**

**Είναι ακόμη κάτω, κύριε Διοικητά.
Τηλεφώνησε ο «Τέταρτος»* πως
φτάσανε κι ανεβαίνουν.**

**Γρήγορα! Γρήγορα! Να 'ρθουν
γρήγορα! αδημονούσε ο Σγουρός
που πότε καθότανε και πότε σηκω-
νότανε πάλι απότομα για να κοιτά-
ξει γύρω του το σκοτάδι, βάζοντας
για προφύλαγμα πάν' απ' τα μάτια
του την ανοιγμένη παλάμη του.**

**Μετά καμιά δεκαριά λεφτά πα-
ρουσιαστήκανε κι οι δυο τους, λα-
χανιασμένοι μα χαρωποί και γελα-
στοί, όπως όταν πριν ξεκινήσουν.**

**Κατεβήκανε, όπως τους είπε, και
σαλπίζανε, έλεγε ο λοχίας – αυτός
κράταγε ψηλά (όπως πάλι του 'πε)**

«τέταρτος»: ο τέταρτος λόχος.

το κοντάρι με το άσπρο πανί...

Καλά καλά, αυτά τα ξέρουμε, τον διέκοφτε ο Σγουρός. Σας ακούσαμε. Μετά; Μετά να μας πεις.

Μετά όλο και πλησιάζανε κι όλο σαλπίζανε. Ο Δημήτρης, από δω, θα του φουσκώσανε τα πλεμόνια...

Ναι, ναι – λοιπόν;

Ε! δεν έχει λοιπόν, κύριε Διοικητά. Προχωρήσανε ως τις γραμμές τους, κι όταν τις είδανε, σταματήσανε και περιμένανε – προσοχή· όπως πάλι τους είχε πει.

Ναι, παιδί μου. Μετά, σου λέω, ξεφυσούσε κι αναταραζότανε σύγκορμος ο Σγουρός, που 'χε πάλι καθίσει δίπλα στη φωτιά και την ανασκάλεψε και τη γέμιζε ολόκληρη μ' ένα ξύλο που είχε αρπάξει από κάπου δίπλα του.

Μετά, αφού περιμένανε λίγα λεφτά, από κάτι απέναντί τους χαρα-

κώματα ξεπεταχτήκανε καμιά δεκα-
ριά στρατιώτες κι ένας επιλοχίας,
του φαίνεται... Ρηχά χαρακώματα,
κύριε Διοικητά, τίποτα της προκο-
πής – κι ήρθανε σ' αυτούς σιγά σιγά
με προτεταμένα τα όπλα τους, άκου!
σα να φοβόντουσαν! ενώ αυτοί οι
δυο τους μένανε πάντα ακίνητοι και
προσοχή. Τότε χαιρέτισα κι έβγαλα
απ' την τσέπη μου το γράμμα και
τους έδειχνα. Μα σαν πλησιάσανε
πιο πολύ ακόμη κι είδανε καλά την
άσπρη σημαία, όλα αλλάξανε μεμιάς,
κύριε Διοικητά. Ποιος ξέρει τι τους
πέρασε απ' το μυαλό – μα να σου
πω την αλήθεια, νομίζω πως τους
φάνηκε πως τους φέρνουμε Ειρήνη.
Ε! και τότε να δεις αγκαλιάσματα
και φιλιά και περιποίηση και ζήτω
και χοροπηδήματα από παντού.
Βλέπεις δεν ήξερα να μιλάω – κι

ούτε καταλάβαινα, να πάρ' η οργή, τι μου λέγανε.

Ο Δημήτρης, ο σαλπιγκτής, δίπλα του, κουνούσε σε κάθε φράση που έλεγε επιβεβαιωτικά το κεφάλι του και κοιτούσε αλληλοδιαδόχως έμμονα* πότε το Σγουρό, πότε εμένα, πότε εκείνον μέσα στα μάτια, έτσι με κάποια έκφραση θαυμασμού και ικανοποίησης, μα σα να μην είχε λάβει κι αυτός μέρος σ' όλα αυτά κι ήτανε ένας απλός ακροατής, σαν κι εμάς. Ήτανε φανερό πως ο λοχίας τού επιβαλλότανε και πως αυτός, ό,τι και να 'κανε, ήτανε και θα 'μενε πάντα στη ζωή του ένας κομπάρσος*.

έμμονα: επίμονα.

κομπάρσος: (λ. ιταλική), βουβό πρόσωπο στο θέατρο, γενικά ένα πρόσωπο δευτερεύον σε μια υπόθεση.

Τότε τους βάλανε στη μέση και προχωρήσανε όλοι μαζί για το χωριό. Όλο κάτι τους λέγανε και τους φωνάζανε, κι αυτοί όλο κουνούσανε τα κεφάλια τους και χαμογελούσανε – τι άλλο να κάνουν; δεν είν’ έτσι κύριε Διοικητά; Αφού δεν καταλαβαίνανε γρυ απ’ όλα τούτα.

Ναι, ναι, μουρμούρισε ο Σγουρός που όλο ανασήκωνε τις πλάτες του κουβαριασμένος μπρος στη φωτιά, μα δε βρίσκει το λόγο γιατί και να χαμογελάνε...

Ε! έτσι το λέει ο λόγος δηλαδή. Κι έτσι, όπως είπε, όλοι μαζί και χωρίς να συναντάνε πουθενά κανέναν άλλο –μα ψυχή πετούμενη που μας λέει– φτάσανε τα πρώτα σπίτια του χωριού. Εκεί, κύριε Διοικητά, εκεί είναι μαζεμένοι όλοι τους κι ας του τρυπήσουν αυτουνού τη μύτη αν είναι αλλιώς. Στα σπίτια, και κάτω απ’

τα σπίτια θα 'χουνε κάνει τα αμπριά* τους – μέσα και κάτω απ' τα θεμέλια δηλαδή. Να, ας το πει κι ο Δημήτρης.

Ο Δημήτρης είπε κι αυτός: «Ναι».

Περνάγαμε, εξακολούθησε ο λοχίας, κι όλα τα παράθυρα ανοιγόντουσαν και μας κοιτούσαν – το 'να κεφάλι πάνω στ' άλλο (εγώ τουλάχιστον, και για δικό μου λογαριασμό, τους υπολογίζω αυτούς εκεί μέσα ως τρεις λόχους, κύριε Διοικητά), έτσι στα μουγκά και με περιέργεια που δεν ξέρανε τι είναι. Και μετά, αφού προχωρήσανε αρκετά μες στο χωριό, μας μπάσαν σε μια μεγάλη αυλή και μας κάναν νοήματα να περιμένουμε. Αυτός κρατούσε πάντα το γράμμα, όπως του 'χανε

αμπρί: (λ. γαλλική), καταφύγιο, όρυγμα στο εσωτερικό τοίχωμα του χαρακώματος.

πει, και δεν το 'δινε σε κανέναν αν δεν παρουσιαζόταν κάποιος «επι-κεφαλής» για να το δώσει επίσημα. Γύρω τους είχε μαζευτεί ένα τέτοιο μπουλούκι από φαντάρους Ιταλούς, που τους τρώγανε με τα μάτια τους, θαρρείς, κύριε Διοικητά, κι όλο γυροφέρνανε γύρω τους.

Επιτέλους, από κείνη τη μεσιανή πορτούλα βγήκε κάποιος –ανθυπολοχαγός θες ήτανε; υπολοχαγός; πού να ξέρει κι αυτός που αυτοί οι διαόλοι φορούν άστρα κι αστράκια παντού, από κουμπότρυπα μέχρι κολάρο– και στάθηκε κι αυτός προσοχή μπροστά μας. Χαιρέτησα, χαιρέτησε κι αυτός, και του 'δωσα το γράμμα, που το πήρε και ξαναχώθηκε μες στο σπίτι.

Καλά, καλά. Πολύ καλά, έλεγε ο Σγουρός που παιδευότανε πάντα με τη φωτιά αν και με τα μάτια του

κολλημένα στο πρόσωπο του ορθού λοχία που φωτιζότανε κι αυτό κατακόκκινο απ' τις φλόγες.

Κι ύστερα όλοι αυτοί που ήτανε γύρω τους τους βάλανε κάπου να καθίσουν μες στην αυλή κι όλο γυρίζανε και γυροφέρνανε γύρω τους, αλλά και σε απόσταση, σάμπως να 'τανε οι δυο τους τίποτα άγρια θεριά. Τότε σηκώθηκα, κι όπως μου 'χες πει, κύριε Διοικητά, τους τράταρα τσιγάρο. Στην αρχή δε 'θέλαν (κάναν δηλαδή πως δε θέλουν), μα σαν είδαν καλύτερα το κουτί τον «Άσσο», ριχτήκαν όλοι πάνω μας σα λιμασμένοι. Παπαστράτο! Παπαστράτο! φωνάζανε όλοι μαζί – και δώσ' του βουτιά στο πακέτο. Ε! σε τρία, για να μην πει πέντε λεφτά, κύριε Διοικητά, και τα δέκα πακέτα που μας είχατε δώσει για να τους μοιράσουμε, γενήκανε άφαντα.

- Όστε τον ξέρουνε τον Παπαστράτο! γελούσε ο Σγουρός κουνώντας βαριά το κεφάλι του, με τη στενή του κάσκα στην κορφή κορφή, δεξιά κι αριστερά πάν' απ' τις φλόγες.

- Αν τον ξέρουνε λέει! Όλοι σαν κοράκια πέσανε επάνω και σ' ένα λεφτό δεν είχα πια πακέτο στις τσέπες μου, ούτε στο σακίδιό του ο Δημήτρης. Γλέντι τρικούβερο κάνανε σου λέω, κύριε Διοικητά –χαρά κι άγιος ο Θεός! ακόμη λίγο και θα χορεύανε.

- Καλά – και μετά;

Από μέσα (φαίνεται πως τα πράγματα κάπου σκαλώσανε) ακούγανε συνεχώς (ας ήταν η πόρτα κλειστή) κουδουνίσματα κι αδιάκοπες τηλεφωνικές κλήσεις. Ε! που να πάρ' η οργή που να μην ξέρει αυτός Ιταλικά να καταλάβει κάτι... Εκεί θα 'πρεπε να 'ναι κάποιος που να ξέρει κάπως αυτά τα ιταλικά.

- Ξέρεις, Μπεράτη, τον διέκοψε ο Σγουρός, πως κάναμε μεγάλη βλακεία που δε σε ντύσαμε εσένα στρατιώτη, και δε σε στείλαμε; Ε! που να πάρει η ευχή!

- Εγώ, κύριε Διοικητά, θα 'μωνα πρόθυμος – αλλά, καταλαβαίνετε, πρώτη μέρα που 'ρθα εδώ, κι έτσι ακατατόπιστος... δεν ήξερα ακόμη αν έχω το δικαίωμα να το ζητήσω... κι αφού δεν μου 'πατε και τίποτα...

- Και δεν το 'λεγες, μωρέ παιδί! και δεν το 'λεγες! Αχ! με κάνεις και σκάω τώρα, μωρέ Μπεράτη! – κι ο Σγουρός με το τακούνι της μπότας του κοπάνισε μια γερή στο καταφλογισμένο κούτσουρο που ήτανε δίπλα του.

Έλα, μωρέ λοχία – καλός και άξιος είσαι, μα κάνεις και δεκαπέντε ώρες να μας τα πεις, μωρέ παιδάκι μου.

**Μα τι να σου πει, κύριε Διοικητά;
Μήπως δε στα λέει...**

**- Είσαστε κουρασμένοι, παιδιά; είπε
άξαφνα ο Σγουρός.**

**Μπα που είναι κουρασμένοι! Και
να 'ναι λίγο κουρασμένοι, τι σημα-
σία έχουν όλ' αυτά, κύριε Διοικητά.
Άκου λοιπόν, το παρακάτω. Δεν
τους είπες να σου τα πουν όλα με
το νι και με το σίγμα; Λοιπόν κου-
δονούσανε από μέσα, κουδονού-
σανε, και φαίνεται πως γινόταν με-
γάλη φασαρία και πως δεν μπορού-
σαν να συνεννοηθούν και κάπως τα
'χανε χάσει, κύριε Διοικητά, έτσι
που τους ήρθε ξαφνικά το γράμμα
και δεν ξέρανε τι να κάνουν κι όλο
ρωτούσαν από δω κι από κει για τι
απάντηση να δώσουν και μου φαί-
νεται (ας μην καταλαβαίνω ιταλικά)
πως δεν μπορούσαν να βρουν τον
αρμόδιο κι ο ένας τους ξαπόστελνε**

στον άλλον – μια χάβρα*· χάβρα
εβραϊκή δηλαδή, κύριε Διοικητά.
Τους ακούγαμε, και μεις καθόμασθε
απ' έξω, σε κείνο το παγκάκι που
μας είχανε βάλει να καθίσουμε. Τώ-
ρα, μετά τα τσιγάρα, όλοι ήτανε δί-
πλα μας, γελούσαν κι όλο μας κά-
ναν νοήματα – κι ένας λοχίας μέσα
σ' ένα κράνος μάς έφερε να μας
τρατάρει καφέ.

- Καφέ; Πώς καφέ μέσα στο κράνος;
είπε ο Σγουρός.

- Ναι, καφέ με ζάχαρη· ανακατεμένα.

- Πώς καφέ με ζάχαρη;

- Να, έτσι, χοντροκομμένο καφέ με
ζάχαρη· ανακατεμένα.

- Και πώς το τρώνε αυτό; Ρώταγε
πάλι ο Σγουρός – έτσι;

- Ναι, έτσι, κύριε Διοικητά· με τη
χούφτα.

χάβρα: η εβραϊκή Συναγωγή.

- Άλλο και τούτο! – και λοιπόν;
- Καλό ήτανε, δε σου λέω όχι, μα να σου πω την αλήθεια, ούτ' εγώ, ούτε ο Δημήτρης, στην αρχή, θέλαμε να πάρουμε – μα καταλαβαίνεις, για να μη τους προσβάλεις... πήραμε, επιτέλους, από μια χούφτα ο καθένας κι είπαμε κι ευχαριστώ. Και τότε μας φέρανε από δυο άσπρα ψωμάκια του καθενός και τυρί μέσα σε ασημένιο χαρτί, και δώσ' του όλο και μαζευόντουσαν γύρω μας, μας αγκαλιάζανε από παντού κι όλο κάτι λέγανε. Εκείνοι μιλούσαν ιταλικά, εμείς απαντούσαμε ελληνικά – ο Θεός κι η ψυχή τους τι καταλάβανε· όσο καταλάβαμε κι εμείς. (Ο λοχίας κι ο Δημήτρης γελούσανε, βγάζανε απ' τις τσέπες τους το τυρί και τα ψωμάκια για να μας τα δείξουν– κι όλο θέλανε να μας προσφέρουν κι εμάς).

Όχι, όχι, ευχαριστώ, έλεγε ο

Σγουρός κι εγώ. Εμείς φάγαμε – ας τα κρατήσουν αυτοί.

Κάτσαμε πολλή ώρα έτσι, ώσπου βγήκε πάλι εκείνος ο αξιωματικός από μέσα και του 'δωσε τούτο δω το γράμμα. Κι άκου να δεις! τώρα μόλις διάταξε να τους δέσουνε τα μάτια (που τους τα δέσανε αμέσως με δυο άσπρα μαντίλια), στην επιστροφή, αφού στον ερχομό είχανε δει ό,τι είχανε να δούνε! Άκου παλαβομάρες, κύριε Διοικητά!

Ώστε έτσι, με κλεισμένα μάτια, τους γυρίσανε πίσω;

Ναι, έτσι, σα να παίζουμε την τυφλόμυγα τους πήραν και τους δυο τους κάτ' απ' τις μασχάλες, απ' τα δυο χέρια, και τους βγάλανε απ' την αυλή. Φαίνεται, κύριε Διοικητά, πως αυτοί στην αρχή τα χάσανε και γι' αυτό δεν τους κλείσανε τα μάτια, όταν πρωτοήρθανε – μα μετά, όταν

τηλεφωνούσανε και ξανατηλεφω-
νούσανε και δώσ' του και ρωτού-
σανε παραπάνω, θα τους ήρθε ορι-
σμένως το λούσιμο, γιατί ο αξιωμα-
τικός που μας είπε πως διάταξε να
τους κλείσουν τώρα τα μάτια, βγήκε
σαν πολύ μουδιασμένος απ' την
πόρτα του σπιτικού και, μα την Πα-
ναγιά –ε, Δημήτρη;– σαν βρεμένη
γάτα που κοιτάει να μη λερώσει ό,τι
πατάει.

Ο Δημήτρης κι αυτή τη φορά είπε
πάλι «ναι» και γελούσανε σιωπηλά
μαζί με το λοχία, κουνώντας έτσι το
κεφάλι του με την ανοιχτόχειλη εγ-
γλέζικη κάσκα σα να τους οικτίζει
όλους εκείνους τους απέναντι πέρα
για πέρα. Όχι, ορισμένως, δεν ήτα-
νε προκοπή μ' αυτούς εκεί.

Αλλά εμείς, κύριε Διοικητά, όπως
σου 'πα κι όπως μας είπες, ό,τι εί-
χαμε να δούμε το είδαμε από πριν.

Ρηχά, τιποτένια χαρακώματα, κι όλοι τους κλεισμένοι μέσα στα σπίτια του χωριού που ορισμένως έχουνε σκάψει αμπριά από κάτω τους – και κατά την ιδέα μου τουλάχιστον: σ’ αυτό μόνο το χωριό, τρεις λόχοι μέσα – τουλάχιστον τρεις λόχοι βέβαια, τουλάχιστον τρεις λόχοι, ε, Δημήτρη;

Μετά μας πήραν έτσι και μας φέρανε ως εκεί που ’χαμε πρωτοφτάσει, μας λύσανε τα μάτια κι όλο μας χαιρετούσανε με χειραψίες και μ’ αγκαλιές στους ώμους. Στου Δημήτρη την τσέπη, σώνει και καλά, βάλανε έναν αναφτήρα, και στη δικιά μου –ούτε κι εγώ ξέρω πώς βρέθηκε– ένα σουγιά. Τι να πεις, κύριε Διοικητά; τι να πεις; Νάτος ο αναφτήρας κι ο σουγιάς.

Ο Σγουρός περιεργαζότανε και τον ένα και τον άλλο πάνω απ’ τη

φωτιά, και μετά μου τους έδωσε και σε μένα.

Μπράβο, καλά τα καταφέρανε. Άιντε τώρα να ξεκουραστείτε. Πάρτε και τον αναφτήρα και το σουγιά σας και κρατήστε τους, έτσι για ανάμνηση, όταν με το καλό, δούμε καλή πατρίδα και γυρίσετε σπίτια σας. Άιντε – καληνύχτα. Και προσοχή μη στομαχιάσετε με τ' άσπρα ψωμάκια και το τυρί τους!

Ο λοχίας κι ο σαλπιγκτής ο Δημήτρης χαιρετίσανε γελώντας και με δύο τρία πηδήματα χαθήκανε μέσα στη νύχτα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Με ποιες εκδηλώσεις δέχονται οι Ιταλοί στρατιώτες τους δυο Έλληνες; Τι διαθέσεις δείχνουν και τι

ανθρώπους ηθογραφούν οι εκδηλώσεις αυτές;

2. Να περιγράψετε το χαρακτήρα και την ψυχική διάθεση α) των δύο «κηρύκων» και β) του Διοικητή με βάση τη συμπεριφορά τους και τα λόγια τους.

3. Ο αφηγητής παρουσιάζεται μέσα στη διήγηση με το πραγματικό του όνομα (Μπεράτης). Αυτός ο τρόπος ποιον ιδιαίτερο χαρακτήρα δίνει στο έργο;

4. Εργασία για το σπίτι: Όπως ίσως προσέξατε, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στην αφήγηση άλλοτε ευθύ και άλλοτε πλάγιο λόγο. Συχνά μάλιστα μέσα στην ίδια παράγραφο ή και στην ίδια περίοδο ο ευθύς λόγος εναλλάσσεται με τον πλάγιο. Να μετατρέψετε σε ευθύ λόγο το ακόλουθο απόσπασμα (σύμφωνα με το παράδειγμα που δίνουμε πιο

κάτω): «Μα τι να σου πει, κύριε Διοικητά... μια χάβρα». Ξαναδιαβάστε τώρα τα δυο κείμενα, για να διαπιστώσετε τη διαφορά του ύφους. Παράδειγμα μετατροπής: «Κατεβήκαμε, όπως τους είπε και σαλπίζανε, έλεγε ο λοχίας – αυτός κράταγε ψηλά (όπως πάλι του 'πε) το κοντάρι με το άσπρο πανί»: «Ο λοχίας έλεγε: – Κατεβήκαμε, όπως μας είπες, και σαλπίζαμε. Εγώ κράταγα ψηλά, όπως μου είπες, το κοντάρι με το άσπρο πανί».

Γιάννης Μπεράτης (1904-1968)

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Αναδείχτηκε σε έναν από τους σημαντικότερους πεζογράφους της σύγχρονης λογοτεχνίας μας κυρίως με τα έργα του Το Πλατύ Ποτάμι (1946/1965) και

Οδοιπορικό του '43 (1946), στα οποία αφηγείται τις εμπειρίες που αποκόμισε ως εθελοντής στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940 και στην Αντίσταση. Ο λόγος του, πλάγιος συνήθως, φαίνεται σαν ν' αποτυπώνει σχεδόν μηχανικά τους στοχασμούς του. Έτσι τα γεγονότα παρουσιάζονται με τον τρόπο που αντανακλούνται στη συνείδηση του συγγραφέα. Ο ηρωισμός του είναι σεμνός και πηγάζει από συναίσθηση του χρέους. Άλλα έργα του: Διασπορά (1930, λυρική αφήγηση), Αυτοτιμωρούμενος (1935, μυθιστορηματική βιογραφία του Γάλλου ποιητή Κάρολου Μποντλέρ), Στρόβιλος (1961, μυθιστόρημα).

Αργώ (Μυθιστόρημα)

Η ΑΡΓΩ (1933) είναι το πρώτο μυθιστόρημα του Γ. Θεοτοκά (1905-1966) και αποτελεί σταθμό για τα Γράμματά μας από την άποψη ότι έρχεται να συνδέσει την ελληνική πεζογραφία με το ευρωπαϊκό μυθιστόρημα. Ο Γ. Θεοτοκάς, που απέρριπτε στο σύνολό της σχεδόν την πεζογραφία μας ως την εποχή του και καταδίκασε την ηθογραφία χαρακτηρίζοντάς την φωτογραφική σχολή, έγραφε για την Αργώ τα εξής: «Πασχίζω να αποδώσω τον αέρα της σύγχρονης μας ελληνικής ζωής και να συλλάβω ορισμένους τύπους εθνικούς, τοπικούς,

αλλά με ανθρώπινη αξία. Πλανιούμαι σε λογιά λογιά περιβάλλοντα, φοιτητικά, επιστημονικά, λογοτεχνικά, πολιτικά, κοσμικά, επαναστατικά, προσπαθώ να συλλάβω την ιδιόρρυθμη κίνηση καθενός και το παρδαλό σύνολο που αποτελούν όλα μαζί».

Ο Θεοτοκάς, φύση θεωρητική περισσότερο, στάθηκε στην εξωτερική απεικόνιση της ζωής και, παρά τις επιμέρους αρετές του, δεν κατόρθωσε να δώσει με την Αργώ ένα άρτιο μυθιστόρημα.

Το μυθιστόρημα είναι πολυπρόσωπο και οι ήρωές του είναι στην πλειονότητά τους νέοι. Η δράση του ξετυλίγεται στην τρίτη δεκαετία του 20ού αιώνα. Η εποχή, μετά το τέλος του Α' Μεγάλου Πολέμου και τη Μικρασιατική Καταστροφή, παρουσιάζει, με τα κοινωνικά της προβλήματα

και τις πολιτικές τους προεκτάσεις, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πλαισίωση ενός μυθιστορήματος: το προσφυγικό πρόβλημα, η πολιτική αστάθεια και ο αριβισμός μιας μερίδας του πολιτικού κόσμου, το στρατιωτικό πραξικόπημα και η αβεβαιότητα για την επιβίωση του ελληνικού κράτους, αποτελούν το ιστορικό πλαίσιο της Αργώς. Ο συγγραφέας κινεί τα πρόσωπα του μυθιστορήματος σε δυο, κυρίως, περιβάλλοντα: στο αστικό οικογενειακό περιβάλλον του καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Θεόφ. Νοταρά και σε ένα φοιτητικό σύλλογο, την Αργώ, που τον αποτελούν φιλόδοξοι και ζωηροί νέοι όλων των πολιτικών αποχρώσεων της εποχής.

Ο Θεόφιλος Νοταράς ο Γ', απόγονος της καθηγητικής δυναστείας

των Νοταράδων, που κατάγονταν από την ομώνυμη βυζαντινή οικογένεια, είναι αφοσιωμένος στην επιστήμη του και τα διδακτικά του καθήκοντα. Η γυναίκα του Σοφία, μια όμορφη γεμάτη ζωή νέα, ασφυκτιά στο αυστηρό και σκυθρωπό σπίτι των Νοταράδων. Αφού γέννησε τρία αγόρια, το Νικηφόρο, τον Αλέξη και το Λίνο, εγκαταλείπει την οικογενειακή στέγη. Τα ίχνη της χάθηκαν από τότε. Ο Θεόφιλος Νοταράς, για να γεμίσει την ψυχική του ερημιά μετά την εγκατάλειψή του από τη μοναδική γυναίκα που αγάπησε στη ζωή του, αφοσιώθηκε με μεγαλύτερη ένταση στο επιστημονικό του έργο. Τα παιδιά του μεγάλωναν στο ψυχρό περιβάλλον με την επίβλεψη της Λουκίας, ανύπαντρης εξαδέλφης του Νοταρά.

Κανένας από τους τρεις γιους του δεν είχε έφεση για επιστημονική καριέρα. Ο πρωτότοκος γιος, ο Νικηφόρος, ένας ακαταστάλαχτος νέος που φιλοδοξούσε να διαπρέψει στη λογοτεχνία, ζει μια άτακτη ζωή άλλοτε στο Παρίσι και άλλοτε στην Αθήνα. Αντίθετα ο Αλέξης Νοταράς είναι ένας ευαίσθητος νέος, κλεισμένος στον εαυτό του με τάση στο ρεμβασμό και τη μελαγχολία.

Ένα από τα βασικά πρόσωπα του μυθιστορήματος είναι ο Δαμιανός Φραντζής· κατάγεται από παλιά οικογένεια εμπόρων της Πόλης, που έχει αυτή την περίοδο ξεπέσει οικονομικά.

Θέλω γράμματα

Σαν ο Δαμιανός τελείωσε τη τρίτη του ελληνικού*, ο γερο-Φραντζής είπε πως αρκετά γράμματα είχε μάθει και ήτανε καιρός να πιάσει δουλειά. Ο μικρός θα ήτανε δεκατριώ ή δεκατεσσάρω χρονώ. Μόλις άρχιζε να αποκτά μια συνείδηση κάπως καθαρή του κόσμου και τον κατείχε κιόλας το πάθος της γνώσης. Ρουφούσε αχόρταστα ό,τι έντυπο του έπεφτε στα χέρια, λαϊκά αναγνώ-

---

τρίτη τάξη του ελληνικού: αντίστοιχη τάξη με τη σημερινή Α΄ Γυμνασίου. Σύμφωνα με το Εκπαιδευτικό σύστημα προ του 1929 οι τρεις βαθμίδες των σχολείων γενικής εκπαίδευσης είχαν το ακόλουθο σχήμα: τετραετές δημοτικό – τριετές ελληνικό σχολείο – τετραετές γυμνάσιο.

σματα, εφημερίδες, εκκλησιαστικά βιβλία. Το ασχημάτιστο και ερεθισμένο πνεύμα του δεν μπορούσε να σταματήσει πουθενά, γλιστρούσε απάνω απ' όλα αυτά τα απλοϊκά διαβάσματα προς όλες τις μεριές, προμάντευε θολά και λαχταρούσε κάποιες ανώτερες περιοχές της μάθησης. Δεν ήξερε βέβαια τι νόημα είχαν αυτά τα άγνωστα πράγματα που τον σαγήνευαν τόσο. Ακολουθούσε αυθόρμητα την ορμή της ψυχής του, που τον έσερνε προς τα εκεί, και ονειρευότανε να γίνει μια μέρα ένας μεγάλος δάσκαλος που να κατέχει καλά, με τα δυο του χέρια, όλην τη σοφία των ανθρώπων, όλα τα βιβλία, όλα τα «γράμματα», και να μοιράζει γενναιόδωρα αυτούς τους θησαυρούς στους τριγυρινούς του. Η ικανότητά του να μαθαίνει ήτανε καταπληκτική κι η υπεροχή

του αναγνωρισμένη σ' όλο το σχολειό από δασκάλους και μαθητές.

Μόλις πληροφορήθηκε τις προθέσεις του πατέρα του, ο μικρός έμπηξε τα κλάματα και τις φωνές. Δεν ήθελε, δεν μπορούσε να αρνηθεί τα βιβλία του και τα όνειρά του. Ζήτησε βοήθεια τριγύρω του, μα ούτε η μάνα του ούτε οι αδελφές του ήταν ικανές να καταλάβουν τον καημό του. Τον ψευτοπαρηγόρησαν λιγάκι κι ύστερα τον κορόιδεψαν και του γύρισαν τις πλάτες. Ο μικρός μαζεύτηκε σε μια γωνιά, χτυπούσε το στήθος του με τις γροθίτσες του και ούρλιαζε μες στους λυγμούς του:

- Θέλω γράμματα! Θέλω γράμματα!

Ο Παπασίδερος* τόλμησε κάποτε να ανακατωθεί.

Παπασίδερος: ο ιερέας Ισίδωρος Φραντζής, θείος του Δαμιανού.

- Το παιδί αγαπά τα γράμματα, είπε. Πρέπει να σπουδάσει αφού είναι θέλημα Θεού.

- Το γένος δεν έχει ανάγκη από πολλά γράμματα, αποκρίθηκε απότομα και ξερά ο γερο-Φραντζής, το γένος έχει ανάγκη από παράδες. Με τους παράδες θα αρματώσουμε καράβια και θα κάνουμε στρατό και θα ξαναπάρουμε την Πόλη και την Αγια-Σοφιά, να γίνει το θέλημα του Θεού.

Κι ενώ ο παπάς κάτι προσπαθούσε να αντιλογήσει, ο γέρος, βρόντησε τη γροθιά του απάνω στο τραπέζι και ξεφώνισε:

- Σκασμός, παπά! Αφέντης είμαι στο σπιτικό μου και δεν έχω να δώσω λόγο μηδέ σ' εσένα μηδέ στο ντοβλέτι*.

ντοβλέτι: (λ. τουρκ.) κυβέρνηση, κράτος.

Και με τη φωνάρα του ο Δαμιανός τρόμαξε τόσο πολύ που του κοπήκανε μονομιάς τα δάκρυα και τις γυναίκες τις έπιασε πανικός και βγήκανε στο δρόμο και κρυφομιλούσανε φοβισμένες με τις γειτόνισσες.

Ο Παπασίδερος μάζεψε τα ράσα του κι έφυγε αμίλητος. Ο γερο-Φραντζής ήτανε πρεσβύτερός του και το κάτω της γραφής αφέντης ήτανε, όπως έλεγε. Δικαίωμά του να κανονίζει κατά το κέφι του τις τύχες της γυναίκας του και των παιδιών του. Οι τριγυρινοί χρωστούσανε να σέβονται τη νόμιμη εξουσία του οικογενειάρχη και να μην του δημιουργούνε ζιζάνια. Τέτοια ήτανε τότε, στις πολιτικές συνοικίες, η καθιερωμένη τάξη των πραγμάτων.

Ο μικρός στρώθηκε κάποτε στη δουλειά θέλοντας και μη. Βοηθούσε όλη μέρα τον πατέρα στο μαγαζί ή

έτρεχε στα ψούνια και στα θελήματα από τη μιαν άκρη της Πόλης στην άλλη, φορτωμένος ζεμπίλια και μπόγους. Το βράδυ, σαν έκλεινε το μαγαζί, καθότανε με τις ώρες στο φως του κεριού, να μετρά τις εισπράξεις της ημέρας και να κρατά τα κατάστιχα. Γυρνούσε σπίτι του, αργά τη νύχτα, βουτηγμένος στη λάσπη, κατάκοπος, ζαλισμένος, μην ακούοντας ποτές έναν καλό λόγο από κανέναν. Μονάχα γρίνες, καβγάδες, κλαψιαρίσματα και το μουγγρητό του πατέρα, που τον κυνηγούσε παντού.

Αυτή η κατάσταση βάσταξε μερικούς μήνες. Ο Δαμιανός, παρά την κούρασή του και παρά τις φωνές, που δεν τον άφηναν ούτε μια μέρα να ηρεμήσει, δεν εννούσε να το βάλει κάτω. Στριφογύριζε συνεχώς τα μεγάλα σχέδιά του στο κεφάλι του και πάσχιζε να κλέψει καμιάν ώρα

από τη δουλειά ή τον ύπνο για να την αφιερώσει στα αγαπημένα του «γράμματα». Είχε φτιάσει κρυψώνες στις πιο απόμερες γωνιές του σπιτιού, του μαγαζιού για να χώνει τις φυλλάδες του και τις ξέθαβε και τις μελετούσε σαν ήτανε μόνος. Άλλοτε πάλι κατόρθωνε να το σκάσει στις ακτές του Τοπχανά ή του Ντολμά-Μπαξέ, ξαπλωνότανε σε κανένα έρημο κήπο και διάβαζε ή ονειροπολούσε, κοιτάζοντας τα νερά του Βοσπόρου. Τον έπιανε τότες ένα βαρύ παράπονο κι έκλαιγε μοναχός του με το πρόσωπο χωμένο στα χορτάρια. Ο γερο-Φραντζής, σαν τον τσάκωνε να διαβάζει, τον έδερνε και του έσκιζε τα βιβλία, φωνάζοντάς τον τεμπέλη, χασομέρη και παράσιτο. Οι γυναίκες παρακολουθούσαν τις σκηνές από μακριά, χωρίς να μιλούν, μα, σαν ξεθύμαινε ο γέρος,

μάλωναν κι αυτές το αγόρι με τη σειρά τους:

- Γιατί μωρέ πεισματάρικο, δεν κάνεις το θέλημα του αφέντη σου, να ησυχάσει κι αυτός, να ησυχάσουμε κι εμείς από τα νεύρα του και τις φωνάρες του, που πάει να μας ξεμυαλίσει; Γιατί, μωρέ μυξιάρικο, δε λυπάσαι τη μάνα σου και τις αδερφές σου;

- Θέλω γράμματα! Αποκρινότανε κλαίγοντας το παιδί.

Ένα τέτοιο ξυλοκόπημα πιο γερό ίσως από τα άλλα, έκρινε την κατάσταση. Ο Δαμιανός, ένα βράδυ, το 'σκασε από το σπίτι του και κανείς δεν τον είδε τρεις ολόκληρες μέρες. Περιπλανήθηκε μες στην Πόλη, χειμώνα καιρό, σα χαμένο σκυλί, και κοιμήθηκε ο Θεός ξέρει πού. Μονάχα το τρίτο βράδυ πρόβαλε στην πύλη της Παναγιάς, κουρελιασμένος,

καταλασπωμένος, δαρμένος από τον πυρετό κι από την πείνα. Η εκκλησία ήτανε σχεδόν άδεια και μισοσκοτεινή. Μερικές γυναίκες του λαού και τρεις τέσσερις γέροι προσευχότανε και σταυροκοπιότανε εμπρός στο Ιερό, ενώ ο Παπασίδερος διάβαζε τον εσπερινό:

- Υπέρ της άνωθεν ειρήνης και της σωτηρίας των ψυχών ημών του Κυρίου δεηθώμεν.

Υπέρ του αγίου Οίκου τούτου και των μετά πίστεως, ευλαβείας και φόβου Θεού εισιόντων εν αυτώ του Κυρίου δεηθώμεν.

Υπέρ της Πόλεως ταύτης, πάσης πόλεως, χώρας και των πίστει οικούντων εν αυταίς του Κυρίου δεηθώμεν...

Ο μικρός σταμάτησε στην είσοδο και δεν τολμούσε ή δεν είχε τη δύναμη να προχωρήσει. Στεκότανε και

κοίταζε εκστατικά την ιεροτελεστία, χωρίς να σκέπτεται τίποτα, παραδομένος στην αργή ψαλμωδία και στη δυνατή μυρωδιά του θυμιάματος. Τα κεριά των πολυελαίων κι οι καντήλες σκορπούσανε στο Ιερό και στο κέντρο της εκκλησίας ένα δειλό, κοκκινοκίτρινο φως που έκανε να γυαλίζει το ασήμι των εικονισμάτων. Οι ίσκιοι των ανθρώπων έτρεμαν απάνω στο δάπεδο και στις κολόνες. Ένα ελαφρό, διάφανο σύννεφο αρωματισμένου καπνού τα σκέπαζε όλα και σα να τα εξαΰλωνε. Ο Παπασίδερος, μαύρος, μακρύς κι αδύνατος, ξεχώριζε απότομα, στο φόντο της σκηνής, απάνω στα θαμπά χρώματα της Ιερής Πύλης δεσπίζοντας από ψηλά τους σκυμμένους πιστούς. Κουνούσε μονάχα το κεφάλι και ολοένα προσφωνούσε τον Θεό του με βραχνή φωνή:

- Ότι αγαθός και φιλόανθρωπος Θεός υπάρχεις, και σοι την δόξαν αναπέμπομεν, τω Πατρί και τω Υιώ και τω Αγίω Πνεύματι, νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων...

Το αστραφτερό μάτι του δεν άργησε να διακρίνει το Δαμιανό στην άλληνη άκρη του ναού, μα δεν του έκανε κανένα νόημα. Τελείωσε την ακολουθία του ο παπάς χωρίς να βιαστεί κι ύστερα μπήκε στο Ιερό, περιμένοντας να αδειάσει ολότελα η εκκλησιά. Και σαν ξαναβγήκε, είδε το παιδί, που στεκότανε πάντα στην ίδια θέση, έρημο και θλιβερό, με γουρλωμένα τα μάτια κι ανοιχτό το στόμα, σαν αποβλακωμένο.

Ο Παπασίδερος βάδισε μονομιάς καταπάνω του. Το βλέμμα του γυάλιζε μες στο ημίφως. Ήτανε πολύ νευριασμένος κι έμοιαζε απειλητικός.

- Τι θες εδώ; ρώτησε βίαια.

- Θέλω γράμματα! αποκρίθηκε ο μικρός αυθόρμητα, μηχανικά, χωρίς να σκεφτεί τι έλεγε, με το ίδιο πάντα αφαιρεμένο και παράξενο ύφος.

- Γιατί έφυγες, μωρέ, από το σπίτι σου;

- Θέλω γράμματα! ξανά 'πε το παιδί.

- Πήγαινε να με περιμένεις στο προαύλιο! πρόσταξε ο παπάς.

Κι ενώ ο μικρός στεκότανε απολιθωμένος και τον κοίταζε κατάματα δίχως να καταλαβαίνει τα λόγια του, ο παπάς του φώναξε ακόμα πιο βίαια, σηκώνοντας κιόλας την κοκαλιάρικη χερούκλα του:

- Πήγαινε έξω αμέσως, να μη σε σπάσω στο ξύλο!

Ο μικρός, σαν να ξύπνησε από τη νάρκη του μπροστά στην απειλή του ξύλου, τινάχτηκε μονομιάς προφυλάγοντας το κεφάλι του με τα χεράκια του κι έτρεξε έξω. Ο Παπασίδε-

ρος στάθηκε μια στιγμή στη μέση της εκκλησίας, έβγαλε το καλυμμαύκι του, σφούγγισε τον ιδρώτα του προσώπου του με το ρασομάνικό του κι αναστέναξε βαθιά. Ύστερα βάδισε αργά προς την Ιερή Πύλη, σταμάτησε μπροστά στην εικόνα της Παναγιάς και σωριάστηκε χάρω γονατιστός κρατώντας το κεφάλι του μες στις παλάμες του. Έμεινε έτσι λίγες στιγμές, τρέμοντας σύγκορμος. Σαν συνήρθε κάπως, σήκωσε το κεφάλι και κοίταξε την εικόνα.

- Παναγιά Μαρία, είπτε, βοήθησε αυτό το έρημο πλάσμα του θεού. Προστάτεψέ το από τα χτυπήματα της μοίρας κι από τους πειρασμούς του Σατανά. Βοήθησε να γίνει άνθρωπος ενάρετος και περισπούδαστος και να δουλέψει για την πίστη του Χριστού και για τη δόξα του γένους. Σε υπηρέτησα πιστά όλην τη

ζωή μου, Παναγιά μου, ας είναι αυτή η αμοιβή μου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Τι όνειρα κάνει ο Δαμιανός για το μέλλον του και ποια σχέδια έχουν γι' αυτόν ο πατέρας του και ο Παπασίδερος;**
- 2. Τα τρία πρόσωπα που βλέπουμε στο απόσπασμα, παρά τις εξωτερικές τους διαφορές, παρουσιάζουν ορισμένες ψυχικές ομοιότητες, όπως είναι η ανυποχώρητη βούλησή τους. Να επισημάνετε αυτές τις ομοιότητες στο κείμενο.**
- 3. Στο απόσπασμα ο συγγραφέας επιχειρεί να παραστήσει το πάθος του μικρού Δαμιανού για τα γράμματα. Πώς το κατορθώνει;**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 7ου ΤΟΜΟΥ

Γ. Σκαρίμπας: Οι τρεις άδειες καρέκλες (Επιθεώρηση Τέχνης, τ.χ. 130-132)	5
Βιογραφικό σημείωμα	40
Θράσος Καστανάκης: Εύρηκα	42
Βιογραφικό σημείωμα	72
Ηλίας Βενέζης: Το νούμερο 31328 (εκδ. Εστίας)....	74
Βιογραφικό σημείωμα	94
Στ. Ξεφλούδας: Άνθρωποι του μύθου (εκδ. Σαλίβερου).....	97
Βιογραφικό σημείωμα	105
Γ. Μπεράτης: Το πλατύ ποτάμι (εκδ. Ερμής).....	106
Βιογραφικό σημείωμα	126
Γ. Θεοτοκάς: Αργώ (Θέλω γράμματα)	128

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.